

Pharos jaarverslag 2020

Inhoudelijk jaarverslag ten behoeve van de vaststelling
van de VWS instellingssubsidie

Pharos

Vastgesteld door de directie op 26 april 2021

Goedgekeurd door de Raad van Toezicht op 19 mei 2021

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Stimuleringsprogramma Lokale aanpak gezondheidsachterstanden Gezondln	5
3. Preventie en zorg chronische aandoeningen	14
4. Gezond opgroeien	21
5. eHealth4All	25
6. Versterken eigen regie	28
7. Ouderen en gezondheid	32
8. Gezondheid asielzoekers en vluchtelingen	36
9. Vrouwelijke Genitale Verminking	40
10. Samenwerking RIVM Centrum Gezond Leven (CGL) en thema-instituten	43
11. Kennis- en informatieoverdracht	45

1. Inleiding

Voor u ligt het inhoudelijk jaarverslag 2020 van Pharos, het landelijk Expertisecentrum Gezondheidsverschillen, ter verantwoording van de instellingssubsidie zoals opgenomen in het subsidiekader van het ministerie van VWS. Voor de financiële verantwoording van de instellingssubsidie verwijzen wij naar ons financieel jaarverslag en de aanvullend hierop aan het ministerie van VWS aangeleverde verantwoordingsformulieren. De inhoudelijke verantwoording van onze overige projecten is niet in dit jaarverslag opgenomen. Met de financiers van deze projecten zijn afzonderlijke verantwoordingsafspraken gemaakt.

Wij verwijzen graag naar de documenten die bij dit verslag horen:

- De instellingssubsidie voor 2020 is toegekend per brief d.d. 6 januari 2020 met kenmerk SP/103895/2019
- Ten aanzien van deze subsidie is een verzoek tot wijziging ingediend d.d. 2 juni 2020 met kenmerk 14904/PH/sv
- De instellingssubsidie voor 2020 is bijgesteld door de toekenning van de overheidsbijdrage in de arbeidskostenontwikkeling (OVA) per brief d.d. 18 september 2020 met kenmerk SP/109284/2020
- Tevens is een tussenrapportage over de vervangende activiteiten (rond corona-aanpak) verstuurd d.d. 15 oktober 2020 met kenmerk 1921020/PH/sv

De coronacrisis

Het jaar 2020 stond vanaf maart in het teken van corona. Wat dit voor de bedrijfsvoering, de organisatie en de medewerkers betekende kunt u teruglezen in het bestuursverslag behorend bij het financieel jaarverslag van Pharos.

Voor de uitvoering van onze inhoudelijke activiteiten betekende het een snelle omschakeling naar een digitale vorm van kennis ophalen en delen, van samenwerken, vergaderen, werken en leren.

Er werd vanaf het begin van de crisis een beroep gedaan op de kennis en expertise van Pharos waar het ging om het toegankelijk maken van corona informatie. Al

snel werd duidelijk dat veel informatie onvoldoende geschikt was voor mensen met beperkte (gezondheids) vaardigheden, te talig was en onvoldoende toegankelijk. Zeker in het begin van de crisis kregen we een stijgend aantal verzoeken van kernpartijen in de corona-aanpak (onder andere RIVM, GGD, Gemeenten, VWS) om actief onze kennis en ondersteuning in te brengen bij het versterken van deze aanpak.

Mede door de coronapandemie is de aandacht voor gezondheidsverschillen, gezondheidsvaardigheden en het belang van het voorkomen van gezondheidsproblemen bij risicogroepen toegenomen. Een groot aantal maatschappelijke uitdagingen die er voor corona ook al waren kwamen dit jaar pijnlijk zichtbaar aan de oppervlakte. De meest kwetsbaren hebben door corona als eerste een stapeling van nieuwe en groeiende risico's en problemen ervaren. Er is een grote kans dat de gezondheidsverschillen in de komende jaren onder invloed van de pandemie verder worden uitvergroot. Het is hierom noodzakelijk dat kwetsbare groepen goed worden geïdentificeerd en passende maatregelen worden genomen, dat deze mensen weten dat ze gehoord worden en dat ze ertoe doen. Pharos was in 2020 vanwege haar ervaring in het doen van onderzoek onder (en in het bereiken en betrekken van) praktisch opgeleiden, mensen met een migratieachtergrond en ongedocumenteerden betrokken bij diverse onderzoeken zoals bij de gedragsunit van het RIVM en universiteiten. Ook gingen we in gesprek met gemeenten over de complexe vraagstukken waarmee zij in dit verband werden geconfronteerd en zochten samen naar oplossingsrichtingen voor het herstelbeleid tijdens en na corona. In al onze programma's is gewerkt aan actuele kennis en inzichten als het gaat om ondergeprivilegieerde groepen in relatie tot Covid-19.

In de loop van 2020 is met VWS afgesproken dat Pharos binnen het toegekende subsidiebedrag ruimte krijgt om werkzaamheden die vanwege corona niet door kunnen gaan, te vervangen met alternatieve werkzaamheden ten behoeve van de corona-aanpak. Deze ruimte gold tot een maximaal bedrag van 10% van de totale

instellingssubsidie. In totaal is voor € 235.000 aan dergelijke corona werkzaamheden uitgevoerd. Dat is 5% van de totale instellingssubsidie.

In de verantwoording bij de programma's leest u meer over onze corona gerelateerde inzet.

Resultaten 2020

Het verkleinen van gezondheidsverschillen is een complexe en maatschappelijke opgave. Maar het is geen onmogelijke opgave. Het is een opgave waar wij als expert, aanjager, gids en verbinder onze rol invullen. We hebben een stevige basis aan wetenschappelijke en praktische kennis die we voortdurend verrijken, uitbreiden en breed toegankelijk maken voor alle partijen die kunnen bijdragen aan het terugdringen van gezondheidsverschillen.

Terugkijkend naar al onze activiteiten in 2020 kunnen we met trots stellen dat we ons werk ondanks corona gelukkig goed hebben kunnen voortzetten. In dit jaarverslag staat per programma uitgebreid beschreven wat we allemaal hebben kunnen doen vanuit de instellingssubsidie en welke resultaten zijn geboekt.

Het is onze ambitie om bij te dragen aan structurele en systemische verbeteringen in het terugdringen van de vermijdbare gezondheidsverschillen in dit land. Dit jaar hebben we daar ook weer voortgang in geboekt. We doen dit niet alleen, we doen dit samen met al onze samenwerkingspartners, sleutelpersonen en taalambassadeurs. Ik dank dan ook iedereen die een bijdrage heeft geleverd aan het behalen van de onderstaande resultaten. En mijn speciale dank gaat uit naar alle medewerkers van Pharos die zich ook weer in 2020 met grote betrokkenheid en kennis hebben ingezet voor de gelijke gezondheidskansen voor iedereen.

Ik wens u veel leesplezier.

Patricia Heijdenrijk
Directeur-bestuurder

2. Stimuleringsprogramma Lokale aanpak gezondheids-achterstanden GezondIn

Tijdens de coronacrisis is voortvarend doorgewerkt aan het versterken van de lokale aanpak van gezondheidsachterstanden; alle voorgenomen resultaten voor het jaar 2020 zijn behaald. Corona maakte extra duidelijk hoe belangrijk het is om de gezondheid van mensen in een kwetsbare sociaaleconomische positie te verbeteren. Vanaf de start van de coronacrisis zijn we hierover met gemeenten - online- in gesprek gegaan en hebben we een gidsfunctie vervuld bij de complexe kwesties waarmee men in dit kader geconfronteerd werd. Op basis van rapporten van onder andere het SCP en de SER, gecombineerd met inzichten van gemeentelijke beleidsadviseurs, wethouders en lokale professionals hebben we tien denkrichtingen geformuleerd voor de lokale aanpak van gezondheidsachterstanden ten tijde van en na de coronacrisis.

In de afgelopen jaren heeft GezondIn, uitgevoerd door Pharos en Platform31, een leer- en ontwikkelomgeving gecreëerd in en tussen 150 gemeenten. We doen dat door lokale praktijkervaringen en kennis op te halen, deze te verrijken met actuele (inter)nationale kennis en opnieuw te delen met alle gemeenten. Dit heeft geresulteerd in een groot aantal GIDS-gemeenten (95%) waarin actief en domeinoverstijgend wordt gewerkt aan de aanpak van gezondheidsachterstanden, in combinatie met de achterliggende factoren. We zagen dit ook in 2020 terug in lokale aanpakken rond bijvoorbeeld armoede & gezondheid, fysieke omgeving & gezondheid en participatie & gezondheid. Goede praktijkvoorbeelden halen we op en delen we: in 2020 brachten we 16 nieuwe inspirerende voorbeelden in beeld via onze website en nieuwsbrieven. In cocreatie met de gemeenten ontwikkelden we daarnaast praktische instrumenten om de lokale aanpak verder te brengen.

Om gemeenten goed te kunnen bereiken tijdens de coronacrisis zijn we snel omgeschakeld in onze manier van kennisdelen. Binnen een maand na het uitbreken van de coronacrisis organiseerden we een eerste webinar voor gemeenten, waarna er velen volgden over tal van

onderwerpen rond de aanpak van gezondheidsverschillen. Doordat er al een stevige leerinfrastructuur in de afgelopen jaren is opgebouwd konden we snel inspelen op actuele kennisbehoeften bij gemeenten; de webinars werden zeer druk bezocht en kregen een hoge waardering. Hetzelfde gold voor de landelijke online studiedag die we verzorgden over impact maken. Mariëtte Hamer was hierbij een inspirerende Keynote spreker.

De opgave om sociaaleconomische gezondheidsverschillen (SEGV) terug te dringen is inmiddels een landelijk breed gedragen maatschappelijk thema. Vanuit ons programma dragen we hieraan actief bij door deze opgave veelvuldig landelijk te agenderen bij relevante stakeholders en onze kennis in te brengen bij ontwikkelingen zoals de Omgevingswet en de nieuwe Landelijke nota gezondheidsbeleid. Onze deelname aan het ondersteuningsprogramma voor lokale preventieakkoorden van de VNG heeft bijgedragen aan meer 'inclusieve' preventieakkoorden, dat wil zeggen: met extra aandacht voor mensen met een lage sociaaleconomische status (ses). Daarnaast brachten we onze kennis over effectieve interventies voor kwetsbare groepen in bij de sessies van staatssecretaris Paul Blokhuis over gezonde leefstijl in relatie tot corona.

De Wethoudersgroep van GezondIn ging in gesprek met de staatssecretaris en de directie Publieke Gezondheid van VWS over preventie en regionale samenwerking. Dit leverde goede gezichtspunten op over de balans tussen lokaal en regionaal beleid als het gaat om preventie gericht op inwoners met een risico op gezondheidsachterstanden. Ook de toekomst van GIDS was onderwerp van dit gesprek: de noodzaak om te blijven investeren in de lokale aanpak van gezondheidsachterstanden werd breed gedeeld. De vorm waarin dit moet gebeuren is nog onderwerp van gesprek. In 2020 bespraken VWS en Pharos diverse scenario's voor de vormgeving van de volgende fase in de aanpak van SEGV en wat daarvoor nodig is. In 2021 wordt deze exercitie voortgezet.

Meerjarendoel 1

Verbreding draagvlak door agendering op landelijk, regionaal en lokaal niveau

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald. Bij de agendering van het belang van de aanpak van gezondheidsverschillen sloten we aan bij actuele gemeentelijke opgaven zoals het omgaan met de coronacrisis en het werken aan een gezonde leefstijl bij kwetsbare inwoners door middel van lokale preventieakkoorden. We hebben beide ontwikkelingen benut om meer aandacht te genereren voor de opgave rond gezondheidsverschillen en voor mensen met een kwetsbare sociaaleconomische positie.

- Pharos maakt deel uit van de landelijke ondersteuningsstructuur voor lokale preventieakkoorden die de VNG met middelen van VWS heeft opgezet. Na een voorzichtige start zijn steeds meer gemeenten aan de slag gegaan met de vorming van lokale preventieakkoorden. Samen met de VNG zetten we ons in voor een inclusieve benadering dat wil zeggen dat afspraken en maatregelen in de akkoorden rekening houden met bereik en effectiviteit bij inwoners met een lage sociaaleconomische status (ses). Eind 2020 zijn door Pharos ruim 30 gemeenten geadviseerd en ondersteund bij het verkennen en opzetten van een preventieakkoord, soms ook in regionaal verband.
- Voor alle gemeenten hebben we het *startdocument inclusieve preventieakkoorden* ontwikkeld met concrete handreikingen en instrumenten die helpen om ervoor te zorgen dat de akkoorden voor iedereen goed uitpakken. Op de [landelijke GezondIn studiedag](#) volgden ruim 100 gemeenten de workshop over inclusieve lokale preventieakkoorden.

Ik vond de workshop 'Samen impact maken bij schulden' heel inspirerend en ben meteen gemotiveerd om aan de slag te gaan met het onderwerp.

- In 2020 brachten we samen met de VNG een [brochurereeks](#) uit met praktijkvoorbeelden hoe gemeenten samen met lokale partners tot breed gedragen preventieakkoorden komen. Rotterdam Rijnmond, Súdwest-Fryslân, Zaanstad en Venray komen hierin aan het woord; zij deelden hun lessen en advies als inspiratie voor andere gemeenten.
- De whitepaper '[Inclusief opdrachtgeverschap gemeenten](#)' die we publiceerden, biedt beleidsmedewerkers en contractmanagers een handvat om 'gezondheid van inwoners' op te nemen in alle contracten, uitvoerings-plannen en subsidieafspraken.
- De meerwaarde van het betrekken van inwoners bij beleid en uitvoering agenderen we op diverse podia. Samen met Health-Holland en Alles is Gezondheid organiseerden we drie online dialoogsessies over hoe inwoners, beleidsmakers en lokale partners (publiek-privaat) met elkaar samenwerken aan gezondheid en vitaliteit. Daarbij wezen we op de meerwaarde en het belang van het bereiken en betrekken van de mensen in kwetsbare situaties. Vanuit GezondIn zijn best practices gepresenteerd (onder meer uit Oss en Hulst) en tevens hebben ervaringsdeskundigen meegewerkt.
- We brachten mooie praktijkvoorbeelden over samenwerking van gemeenten met inwoners in beeld uit de [gemeente Utrecht](#) en de [gemeente Nissewaard](#).

- Wethouders van verschillende beleidssectoren zijn op diverse manieren door GezondIn geïnspireerd om zich in te zetten voor de aanpak van gezondheidsverschillen. Dat gebeurde bij individuele gesprekken en op lokale bijeenkomsten waarin we met wethouders spraken over onder andere de koppeling tussen armoede, schulden en gezondheid. De Wethoudersgroep van GezondIn kwam in 2020 vier keer bijeen rond actuele kwesties zoals de aanpak van SEGV ten tijde van corona en de toekomst van GIDS en GezondIn. Rond deze laatste kwestie gingen de wethouders in gesprek met Staatssecretaris Paul Blokhuis en met de Directie Publieke Gezondheid van VWS: dit leverde goede gezichtspunten op over de balans tussen lokaal en regionaal beleid als het gaat om specifieke preventie gericht op inwoners met een risico op gezondheidsachterstanden.
- In 2020 is stevig ingezet op een uitvoeringsplan voor het strategisch partnership van Pharos in de Kennis- en Innovatieagenda van de Topsector LifeSciences&Health (LSH). We nemen onder andere deel aan de programma-commissie Grozzerdammen en zijn trekker van een van de vijf bouwstenen van de Communities of Practice. Dit is de leeromgeving binnen het Topsectorenbeleid voor het terugdringen van gezondheidsverschillen.
- We hebben onze contacten met landelijke organisaties zoals VNG, G40, Health-Holland, Divosa, FNO, RIVM en ZonMw volop benut om te stimuleren dat de opgave van het terugdringen van gezondheidsverschillen zich als een olievlek verspreidt.
- In 2020 gaven we drie keer les bij de leergang Regie en Gezondheidsbeleid van de VNG. Daarbij besteedden we aandacht aan SEGV, preventieakkoorden, publieke gezondheid en integraal werken. De bijeenkomsten werden zeer hoog gewaardeerd. Samen met het RIVM droegen we bij aan een regio-bijeenkomst van GGD Hollands Noorden, over de landelijke gezondheidsnota, corona en gezondheidsverschillen. GezondIn participeerde daarnaast in de vakgroep beleid van de GGD/GHOR en bracht haar kennis in bij het landelijke programma [De Juiste Zorg op de Juiste Plek](#) via de programmacommissie en in de leeromgeving.
- Bij Tweede Kamerleden agendeerden we het belang van de aanpak van gezondheidsverschillen in de maanden op weg naar de landelijke verkiezingen.

- In de campagneweek tegen de gezondheidsverschillen van Pharos organiseerden we onder andere een goed gewaardeerde Masterclass over omgeving en gezondheid voor wethouders en een regiomeeting voor en met GGD, bestuurders en ambtenaren in Kennemerland.

Extra activiteit rond de coronacrisis

GezondIn ging kort na het uitbreken van de coronacrisis samen met gemeenten (wethouders, beleidsmedewerkers en professionals in de wijk) in drie focusgroepen in gesprek over hoe zij de aanpak van gezondheidsachterstanden een plek kunnen geven tijdens de coronacrisis en in het herstelbeleid voor de toekomst. We haalden voor gemeenten de hoofdlijnen uit actuele rapporten van onder andere het SCP, de SER en de RVS. Dit bleek zowel bij de gemeentelijke beleidsadviseurs als wethouders te voorzien in een behoefte.

De opbrengsten uit de drie focusgroepen en de literatuur hebben we gecombineerd tot een aantal [denkrichtingen voor beleid en aanpak van gezondheidsachterstanden ten tijde van en na corona](#). Voorbeelden hiervan zijn adviezen over kortcyclisch monitoren van gezondheidsproblematiek, inzetten van digitale vormen van ondersteuning, versteviging van de sociale basisinfrastructuur en het investeren in draagvlak onder inwoners voor de overheidsmaatregelen. Deze 10 denkrichtingen zijn verspreid onder de GIDS-gemeenten en tevens gepresenteerd tijdens een van de workshops op de online studiedag van GezondIn.

Meerjarendoel 2

Actualiseren, verspreiden en delen van kennis en praktijkvoorbeelden

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald. Er zijn bij dit meerjarendoel zeer veel resultaten te benoemen. Hieronder geven we een selectie weer die een beeld geeft van de resultaten op diverse niveaus.

Kennisontwikkeling en uitwisseling met wetenschappers en hogescholen

Deze uitwisseling gaven we op diverse manieren vorm. We zaten bijvoorbeeld aan tafel met ZonMw om te helpen bij de formulering van subsidiecriteria. Hierdoor dragen we er aan bij dat ook met behulp van onderzoek de gezondheidsverschillen worden teruggedrongen.

Daarnaast namen we deel aan onderzoek: met de Universiteit van Amsterdam en gemeente Amsterdam in een onderzoek over de buurtaanpak Gezond Gewicht van gemeente Amsterdam en het onderzoek 'Eerder uit de schulden' met onder meer de Hogeschool Utrecht. Ook zijn we consortiumpartner in het PARTIGAN onderzoek van ZonMw 'Maak Ruimte voor Gezondheid'. Dit consortium wisselt kennis en ervaringen uit met de andere consortia in deze call. Daarnaast zijn we partner in een consortium met de Radboud Universiteit, Rijksuniversiteit Groningen en verschillende gemeenten in het onderzoek 'Is onze omgeving toekomstbestendig voor voldoende lichaamsbeweging in een 1,5m-samenleving?'.

We vinden het als landelijk kenniscentrum belangrijk om de samenwerking met de regionale kennisinfrastructuur te versterken. In dat kader hebben we kennis uitgewisseld met lectoren van de hogescholen Avans en Windesheim en voor hen webinars verzorgd over gezondheidsverschillen. Ook verzorgden we deskundigheidsbevordering voor Stenden Hogeschool over het betrekken van bewoners.

De expertise van GezondIn op het thema 'gezonde omgeving' brachten we in bij de Raad van Advies van de Academische Werkplaats Medische Milieukunde, de Adviesraad van de GGD Academische Werkplaats gezondheid en omgeving, de Klankbordgroep van het RIVM LEGO-overleg en de Expertgroep van work package 5 van Joint Action Health Equity Europe.

Ook in 2020 gaven we les aan de Vrije Universiteit voor de Master Preventie & Beleid. Diverse collega's van het team GezondIn spraken clips in over SEGV, integraal werken, armoede en gezondheid en inwoners betrekken.

Informeren gemeenten over actuele kennis

Veel gevraagde thema's voor kennisdeling waren stress, armoede, schulden en gezondheid, een gezonde fysieke omgeving, het bereiken en betrekken van inwoners in een kwetsbare sociaaleconomische positie en de verbinding van de lokale nota gezondheidsbeleid aan de sport- en preventieakkoorden. Hieronder geven we enkele voorbeelden.

- In Friesland gaven we input aan de gemeenten over de verbinding van hun lokale aanpakken met de (regionale) Friese Preventie Aanpak en andersom.
- In de regio Rijnmond organiseerden we maandelijks een kennisuitwisseling in het kader van Voor Elkaar in Rijnmond (de regionale aanpak van SEGV).
- We begeleidten een expertmeeting in gemeente Helmond met een bestuurder, programmadirecteur en beleidsmedewerker: wat werkt bij het verkleinen van gezondheidsverschillen? De impact hiervan is terug te vinden in de ambitieuze plannen van de gemeente die onder andere gericht zijn op bestaanszekerheid en gezondheid.
- We brachten kennis in bij de Fusiegemeenten in Groningen: hoe positioneren we gezondheid in een organisatie die in beweging is?
- Na voorbereiding met de GGD Drenthe vond een workshop plaats met vier wethouders en vele ambtenaren vanuit verschillende domeinen uit de gemeenten Hoogeveen en de Wolde. De workshop heeft geleid tot bewustwording bij over de noodzaak van een integrale aanpak van gezondheid van de inwoners. Er is nu een kernteam met vertegenwoordigers van meerdere afdelingen actief aan de slag met de implementatie, ondersteund door GezondIn.
- GezondIn bracht haar kennis in bij de stuurgroep van Drenthe Gezond, een provinciaal netwerk met partners uit het sociale domein. Ook participeerden we actief in de programmaraad van de Kans voor de Veenkoloniën. Naast kennisoverdracht, denken we hiermee op strategisch niveau het programma voldoende te borgen en te laten aansluiten bij andere landelijke programma's zoals Kansrijke Start.

Delen goede voorbeelden

Met veel plezier deelden we voorbeelden van de lokale aanpakken van GIDS-gemeenten en hun partners. In

2020 presenteerden we de volgende voorbeelden op de geheel vernieuwde site van www.gezondin.nu:

IJsselland	Noordoost Gelderland
Vaals	Leiden
Enschede/FC Twente	Hollands Midden
Hulst	Goes
Vlaardingen	Zoetermeer
Den Bosch	Nissewaard
Roosendaal	Zwolle
Velsen	Utrecht

In contact brengen van gemeenten om samen kennis te delen

In december organiseerden we onze eerste [digitale studiedag](#) met als thema 'Hoe maak je Impact?'. De ruim 250 deelnemers namen deel aan tal van online workshops en korte flitsessies. De studiedag is met een 8,4 gewaardeerd. De digitale vorm met een 8,8. Ook de workshops en flitsessies werden gemiddeld met een 8,8 gewaardeerd.

Gedurende het jaar zijn vele webinars georganiseerd: een opfriscursus GIDS, twee webinars over 'Gezonde Leefstijlinterventie voor Iedereen', Omgeving

en gezondheid, Energietransitie en gezondheid, Integrale aanpak bij Stoppen met Roken, Leren van Wales: Sustainable development Goals en SEGV, Armoede en gezondheid en Monitoring & Evaluatie.

De webinars bleken te voorzien in een kennisbehoefte van gemeenten in een jaar waarin als gevolg van de coronamaatregelen live kennisuitwisseling niet mogelijk was. Dit was terug te zien in de positieve waarderingen en de hoge opkomst, bijvoorbeeld 213 deelnemers bij Armoede en gezondheid en 256 deelnemers in totaal bij de beide webinars over de Gecombineerde Leefstijl Interventie (GLI).

Het webinar van vanmorgen heeft me daadwerkelijk 'haakjes' opgeleverd voor concrete vervolgstappen binnen onze gemeente.

Meerjarendoel 3

Stimuleren dat meer gecombineerde trajecten worden opgezet en versterkt

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald. We hebben gemeenten op diverse manieren gestimuleerd om domeinoverstijgend te denken (Health In All Policies) en domeinoverstijgend te werken (gecombineerde aanpakken). Dat deden we door onze kennis hierover te delen middels een masterclass voor wethouders, leerkringen voor gemeentelijke beleidsadviseurs en versnellingsessies met collega's uit andere domeinen, workshops tijdens de studiedag en meerdere webinars.

Daarnaast begeleidden we bijeenkomsten in gemeenten voor collega's uit alle domeinen over de vraag wat werkt bij het verkleinen van gezondheidsverschillen en hoe je Health In All Policies krijgt en deelden we goede voorbeelden van gecombineerde lokale aanpakken. We noemen hieronder een aantal resultaten.

Participatie en gezondheid

Ook in 2020 haalden we goede voorbeelden op van samenwerking rond gecombineerde aanpakken van gezondheid en participatie. Deze voorbeelden beschreven we met evaluatiegegevens, succesfactoren en praktische

informatie waar andere gemeenten hun voordeel mee kunnen doen. Hierbij twee voorbeelden:

- [De beweegmakelaar in Vaals](#)
De beweegmakelaar probeert kwetsbare inwoners 'in beweging te krijgen'. Hij begeleidt hen naar fysieke en sociale activiteiten en stimuleert participatie. Zoals sport, omgang met een buddy en/of vrijwilligerswerk. De gemeente voerde zelf een evaluatie uit met zeer positieve resultaten. Elke investering in de aanpak levert, door bespaarde Wmo-gelden en bijstandsuitkeringen, bijna drie keer zo veel op.
- [Velsen in Beweging](#)
De gemeente Velsen kent een beweegprogramma voor uitkeringsgerechtigden met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Het doel is om meer te participeren in de samenleving; sporten is daarbij het middel. Inmiddels zijn er honderd bijstandsgerechtigden bereikt. Uit de evaluatie van 2018 bleek de interventie succesvol te zijn: *"Er zijn veel mensen letterlijk in beweging gekomen. Ze hebben stappen gezet in denken en gedrag, en sommigen zijn doorgestroomd naar vervolgprojecten en werk."*

Armoede en Gezondheid

Armoede en schulden kunnen een serieuze aanslag op de gezondheid betekenen, vooral als financiële problemen langere tijd aanhouden. Stress is daarin een belangrijke factor. Omgekeerd kan een slechte gezondheid leiden tot een lager inkomen en hoge uitgaven aan medicijnen en zorg of verlies van werk. GezondIn helpt gemeenten op weg om in de aanpak tot slimme verbindingen te komen waar financiën, stress en gezondheid onderdeel van zijn.

- In 2020 is voor de vierde maal een leerkring 'Preventie van armoede en schulden en gezondheid' gestart. Deze keer met deelnemers uit vijf gemeenten: Bergen op Zoom, Velsen, Katwijk, Tilburg en Helmond. In de aanloop naar deze nieuwe leerkring zocht GezondIn oud-deelnemers op bij wie het gelukt is hun gecombineerde aanpak voor meerdere jaren te borgen. Zij werden geïnterviewd over de vorderingen van hun aanpak en wat [zij hebben geleerd over het borgen van innovatieve aanpakken](#). Een [samenvatting van deze lessen](#) is gepubliceerd.
- Het introductie-[webinar over armoede en gezondheid](#) in november trok 213 deelnemers en werd zeer positief beoordeeld. Ook werd dit thema belicht tijdens een webinar op de landelijke studiedag van GezondIn.

- We deelden kennis met organisaties zoals Divosa en namen deel aan het overleg van (landelijke) kennisinstituten/brancheorganisaties over bestaanszekerheid, armoede en schulden met o.a. RIVM, Movisie, Schouders eronder, SWN, NCJ, Nji, P31 en diverse Hogescholen. Daarnaast hebben we meerdere malen deelgenomen aan de Themagroep Armoede van de Werkplaatsen Sociaal domein, georganiseerd door Movisie. We wisselden tevens kennis uit met het Programma Schulden en Gezondheid van VWS.
- Op lokaal niveau deelden we bij diverse gemeenten zoals Helmond en Wageningen kennis over beleidsontwikkeling rond Armoede en Gezondheid.

Fysieke omgeving en gezondheid

Er is een toenemende vraag naar hoe gezondheid, gezondheidsverschillen en de Omgevingswet goed met elkaar te verbinden zijn. In diverse bijeenkomsten inspireerden we beleidsadviseurs Volksgezondheid en Ruimtelijke Ordening om inwoners te betrekken bij de inrichting van de omgeving, onder andere via de Leefplekmeter. De Schotse Leefplekmeter die door ons naar Nederland is gehaald, is mede door de Omgevingswet regelmatig ingezet.

- GezondIn was als deskundige betrokken bij een aanpassing van de Leefplekmeter voor kinderen in Sluiskil. Naast de gemeente Terneuzen waren de GGD Zeeland, een lokale basisschool en een onderzoeker van de HAN in Nijmegen betrokken.
- In het najaar van 2020 hebben de gemeente Berg en Dal, de GGD, de Radboud Universiteit, lokale professionals en GezondIn een aanpak uitgewerkt om met zoveel mogelijk inwoners in gesprek te gaan. Om dit goed te kunnen is kennis uitgewisseld met experts uit Schotland, Duitsland en Spanje over hoe je de Leefplekmeter kunt gebruiken in coronatijd. B&W van de gemeente Berg en Dal heeft inmiddels besloten om de Leefplekmeter in te zetten in de wijk Stekkenberg in het voorjaar van 2021.
- GezondIn werd door diverse gemeenten (Gouda, Bronckhorst, Diemen) gevraagd om online sessies te begeleiden waarin gemeentebreed het gesprek over de koppeling van fysieke omgeving aan gezondheid en de Omgevingsvisie werd gevoerd. Ook schoof GezondIn aan bij de projectleiders van de Omgevingswet in de Achterhoek.

- In samenwerking met JOGG organiseerden we een bijeenkomst in Limburg rond de Omgevingswet en gezondheid met deelnemers uit diverse sectoren.
- GezondIn participeerde in de denktank van Alles is Gezondheid die zich bezig houdt met de relatie tussen gezondheid en omgeving. We dachten mee met, en ondertekenden de pledge 'Groen in Gezond Beleid' van Alles is Gezondheid.

Samenwerking gemeenten en zorgverzekeraars

De samenwerking tussen gemeenten en zorgverzekeraars is in 2020 op diverse wijzen gestimuleerd. Soms doen we dat op landelijk niveau, soms regionaal en dan weer op gemeentelijk niveau. Doel is dat hiervan een olievlekwerking uitgaat.

- Als onderdeel van de brochurereeks met praktijkvoorbeelden rond lokale preventieakkoorden die we samen met de VNG ontwikkelden, schreven we de brochure [Samenwerken aan preventie: gemeenten en verzekeraars](#).
- De meerjarige samenwerking tussen de afdeling Werk en Inkomen (W&I), Sociaal domein en de afdeling Gezondheid van de gemeente Amsterdam én Zilveren Kruis, heeft als doel de gemeentepolis voor sociale minima passender te maken qua inhoud en gebruik. Op verzoek van de gemeente Amsterdam en Zilveren Kruis voerden we kwalitatief onderzoek uit naar beweegredenen van inwoners om het bestaande preventieaanbod te mijden. Met dit onderzoek kunnen de afdelingen W&I, gezondheid en sociaal domein binnen de gemeente alsmede de inkoopers van Zilveren

Kruis hun inkoopplannen verbeteren voor de inkoop van Preventie.

- Om de aanpak van SEGV te agenderen op de regionale samenwerkingsagenda's van verzekeraars en gemeenten overlegden we op alle niveaus met zorgverzekeraar Menzis. Onderwerp van gesprek waren preventieprogramma's en toegankelijke communicatie. In Friesland deelden we kennis met de gemeenten en met zorgverzekeraar De Friesland over inclusief opdrachtgeverschap rondom preventie.
- In Friesland bestaat een intensieve regionale samenwerking. In dit kader heeft GezondIn gestimuleerd dat een ZonMw aanvraag werd ingediend om door samenwerking tussen gemeenten SEGV in de regio terug te dringen.

Ook in de regio Rijnmond wordt intensief samengewerkt (Voor elkaar in Rijnmond). Mede op basis van kennisuitwisseling over SEGV (begeleid door GezondIn) op regionaal niveau is een regionaal actieplan preventie opgesteld waarmee gemeenten hun lokale uitvoeringsgelden voor preventie kunnen aanvragen.

- Ook in 2020 spanden we ons in om de GLI toegankelijk te maken voor mensen met een lage ses. We deden dit onder andere door middel van gesprekken met Zorginstituut Nederland over het opnemen van de GLI in de basisverzekering. Daarnaast organiseerde GezondIn twee webinars die druk werden bezocht: met 256 deelnemers deelden we kennis over de 'Gezonde Leefstijlinterventie voor iedereen'.

Energietransitie en gezondheid in kwetsbare wijken

Vanwege de klimaatdoelen moeten huizen verduurzaamd worden en van het gas af. Die opgave biedt kansen om een koppeling te maken met een gebiedsgerichte aanpak van gezondheidsachterstanden. Maar daarvoor moeten beleidsadviseurs op het gebied van gezondheid en van bouwen en wonen/energietransitie elkaar wel weten te vinden.

- Het [inspiratieboek 'Energietransitie en Gezondheid in kwetsbare wijken'](#) gemaakt door Platform31 laat zien welke win-win combinaties mogelijk zijn. Concrete voorbeelden illustreren dit.
- Naar aanleiding van deze publicatie werd op 18 september [een webinar](#) georganiseerd.

Lokale implementatie van digitale toepassingen

De coronacrisis heeft geleid tot een versnelling van het gebruik van digitale toepassingen, zowel onder inwoners als onder professionals en zorgorganisaties. Het is belangrijk dat iedereen -ook mensen met minder digitale en gezondheidsvaardigheden- hier goed mee uit de voeten kan. GezondIn voerde in dit kader onder meer de volgende activiteiten uit:

- Via digitale workshops inspireerden we gemeenten om in te zetten op eHealth4All. In een van de workshops liet de gemeente Rotterdam zien waarom zij samen met de Rotterdamse zorgaanbieders kiezen voor digitale zorg en hoe eHealth helpt de druk op zorg en ondersteuning te verlichten.

Meerjarendoel 4

Kennis delen met gemeenten over passende manieren van sturen, monitoren en lerend volgen van de lokale aanpak

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald. Hieronder belichten we enkele belangrijke resultaten:

Visie ontwikkeling

- GezondIn neemt al langere tijd deel aan het meerpartijen-overleg met RIVM, JOGG, Mulier Instituut, VSG en AIG waarin gezamenlijk gereflecteerd wordt op een nieuwe wijze van monitoring en evaluatie (M&E) van complexe en integrale aanpakken. Door de kennis en kunde van al deze organisaties te bundelen lukt het om de advisering in de gemeenten en regio's beter op elkaar af te stemmen én beter op de behoefte in de praktijk aan te sluiten. Een mooi voorbeeld van de samenwerking was de organisatie van een gezamenlijk webinar. Ook werd vanuit het meerpartijenoverleg een presentatie gehouden over monitoring en evaluatie in het OLPA¹ Team.

Kennisverspreiding

- Aan het [Introductie webinar voor gemeenten over monitoring en evaluatie](#) van GezondIn namen 93 deelnemers deel. Er blijkt bij gemeenten behoefte te zijn aan kennis op dit vlak. Ook gaf GezondIn een presentatie tijdens een webinar van de gemeenten

Kampen en Dronten en lokale partners over het monitoren van hun gezamenlijke Aanpak Eenzaamheid.

- In meerdere gemeenten is op maat kennis gedeeld over M&E: bijvoorbeeld in Rheden over M&E van een re-integratietraject met aandacht voor gezondheid, in Helmond over de opzet van een lokale monitor in aanwezigheid van de wethouder, in Amersfoort over de monitoring van hun aanpak voor gezinnen in kwetsbare situaties en in Zeist over de evaluatie van hun aanpak. Dit leidde tot het besluit om de methode Narratief Waarderen te gebruiken. Hogeschool Windesheim monitort de voortgang van Zwolle Gezonde Stad. GezondIn zit in de adviesraad die deze monitoring vertaalt naar handelingsperspectieven voor gemeente en partners.
- Tot slot werd meegedacht over diverse opties voor borging van gezondheidsbeleid gericht op mensen in een kwetsbare situatie: als breed thema, in een nieuwe nota of niet, opgenomen in de nota van het sociaal domein of anderszins.

Handvatten en inspirerende voorbeelden

- In de door GezondIn ontwikkelde '[Keuzehulp monitoring en evalueren](#)' worden gemeenten geholpen bij het kiezen tussen diverse opties om zichtbaar te maken wat de opbrengsten zijn van hun integrale aanpak.
- [Vier tips voor monitoren en evalueren](#) staan helder uitgelegd in een blog, geschreven door een van de adviseurs van GezondIn. In de blog staan links naar diverse methoden van M&E. We hopen op deze manier gemeenten te verleiden zich verder te verdiepen en bekwamen in het monitoren en evalueren van hun aanpak van gezondheidsachterstanden.
- Tekorten in het sociaal domein zetten druk op de uitgaven van gemeenten. Daardoor wordt het steeds belangrijker om te weten of een bepaalde inzet ook financieel goede resultaten geeft. Hoe krijg je daar zicht op? Platform31 [interviewde de gemeente Vaals over de financiële verantwoording van vernieuwende aanpakken](#).
- Artikel over de Tijdlijnmethode: dit is een instrument voor (tussentijdse) evaluatie dat zicht biedt op de onderlinge samenwerkingsdynamiek en op verbetermogelijkheden van de gezamenlijke aanpak van gezondheidsachterstanden. GezondIn schreef er een [artikel](#) over ter inspiratie van andere gemeenten.

- Narratief waarderen: dit is een vernieuwende methode om te monitoren en evalueren.

In Friesland is in samenwerking met JOGG, de GGD en JB Lorenz in een aantal GIDS-gemeenten een kwalitatief onderzoek uitgevoerd naar de ervaringen van inwoners rondom JOGG en gezondheid. De ervaringen zijn bij de inwoners opgehaald via 'verhalenophalers'. In 2021 volgt een rapportage die wordt gedeeld met andere gemeenten. Zoals eerder gezegd wordt deze methode ook toegepast in Zeist.

Landelijke activiteiten

- Monitor Nationaal Preventieakkoord: Pharos neemt deel aan de externe begeleidingscommissie van het Nationaal Preventieakkoord met de insteek dat er bij de monitoring voldoende wordt gedifferentieerd zodat er ook zicht komt op de resultaten van het akkoord voor lage ses groepen. We zijn op verzoek van RIVM gestart met het ontwerp van een checklist die helpt bij de uitvraag van specifieke SES-maatregelen.
- Voor het vierde opeenvolgende jaar staat het thema gezondheidsverschillen in de top 3 van best bezochte 'tegels' op de VNG website waarstaatjegemeente.nl\\pdc1\\Projecten\\Directie\\Jaarverslag\\2020\\waarstaatjegemeente.nl. GezondIn heeft indertijd het initiatief genomen om samen met VNG, GGD GHOR Nederland, RIVM en Vektis belangrijke indicatoren voor gezondheidsverschillen inzichtelijk te maken. Iedereen kan op deze site voor alle gemeenten tot op wijkniveau zien hoe het staat met sociaaleconomische gezondheidsverschillen.

3. Preventie en zorg chronische aandoeningen

Mensen met een lage sociaaleconomische status (ses) en migranten lijden vaker en ernstiger aan chronische aandoeningen zoals diabetes, hart- en vaatziekten, angststoornissen en depressies. Zij profiteren echter minder van preventie en zorg omdat die vaak onvoldoende aansluiten bij hun leefwereld en gezondheidsvaardigheden. Dit meerjarenprogramma richt zich op verbetering van de kwaliteit en effectiviteit van de preventie en zorg rondom chronische aandoeningen bij mensen met een lage sociaaleconomische status en migranten. Met het doel deze op hetzelfde niveau te brengen als voor andere Nederlanders (equity in zorg).

Mede door de coronapandemie is de aandacht voor gezondheidsverschillen, gezondheidsvaardigheden en het belang van het voorkomen van gezondheidsproblemen bij risicogroepen toegenomen.

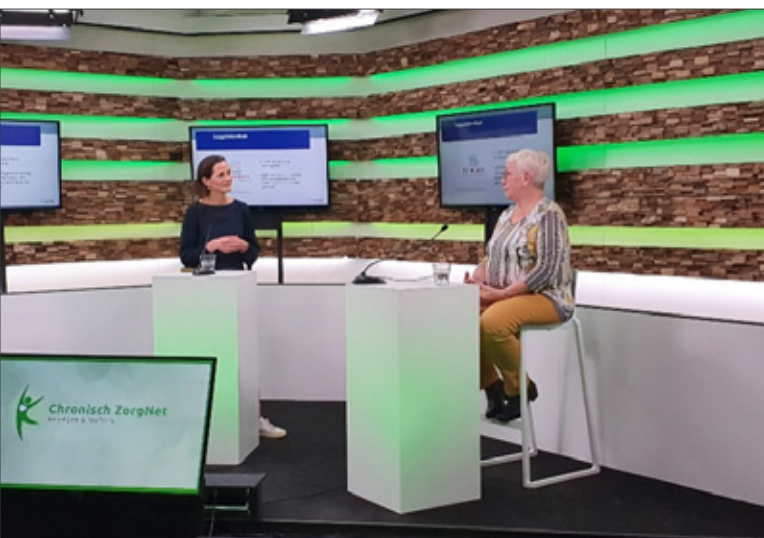
Uiteraard stond nationaal én internationaal de kennisuitwisseling betreffende de impact van de COVID-19 pandemie op kwetsbare groepen en het optimaliseren van de eerstelijns zorg en ondersteuning voor deze groepen centraal.

Pharos heeft in 2020 bijgedragen aan een inclusief Preventieakkoord Roken door het uitbouwen en delen van kennis over een integrale wijkaanpak Rookvrije Omgeving en Stoppen met Roken voor Iedereen. In 2020 resulteerde dit in de coalitie Iedereen Rookvrij, een samenwerkingsverband waarmee we gezamenlijk uitdragen wat de werkzame elementen zijn voor (onder andere) het toeleiden naar Stoppen met Roken-zorg van mensen in een lagere sociaaleconomische positie. De noodzaak om te differentiëren in landelijke of lokale activiteiten (onder andere voortkomend uit het preventieakkoord) wordt steeds breder erkend.

We zijn erg trots op de publicatie *Leven met ongezonde stress. Aandacht voor chronische stress in de aanpak van gezondheidsverschillen* waar in 2020 aan is gewerkt en die begin 2021 is uitgekomen. Professionals en docenten laten ons weten dat zij deze kennis goed kunnen benutten in de praktijk en in onderwijs.

De intensivering van de samenwerking met de Patiëntenfederatie leidde er onder andere toe dat 12 kankerpatiënten-organisaties, de nierpatiëntenvereniging, Longfonds, Reumazorg Nederland en Harteraad ondersteund zijn bij het zélf maken van begrijpelijk consultondersteunend materiaal over aandoening en behandeling. Dit is van groot belang ter ondersteuning van het samen beslissen proces.

Verder hebben we op verzoek van samenwerkingspartners, professionals, docenten aan HBO's en academische opleidingen dit jaar het webinar grootschalig ingezet voor het verspreiden van kennis op een toegankelijke manier onder grote groepen professionals en beleidsmakers. Deze digitalisering houden we vast – ook ná de coronalockdown.

Janneke van der Velden (huisarts/ trainer en adviseur bij Pharos) in gesprek met Taalambassadeur Ria van Ras voor een webinar over de impact van laaggeletterdheid van Chronisch Zorgnet (750 professionals in de zorg voor mensen met chronische aandoeningen)

Meerjarendoel 1

Kennis en inzicht in de werkzame bestanddelen van een persoonsgerichte integrale aanpak en preventie van gezondheidsverschillen

De beoogde resultaten zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald. Hieronder enkele highlights:

- In 2020 stimuleerden we samen met de collega's uit het programma GezondIn de samenwerking tussen de eerstelijns, gemeenten en zorgverzekeraars en dachten we mee over de borging van de kennis over sociaaleconomische gezondheidsverschillen (SEGV) in ontwikkelingen zoals Juiste Zorg Op Juiste Plek (JZOJP) en inzet van de Gecombineerde Leefstijlinterventie (GLI). Hiermee borgen we dat deze ontwikkelingen bijdragen aan een persoonsgerichte en integrale aanpak van SEGV. We hebben kennis en instrumenten gedeeld in expertsessies van het programma JZOJP en via de site www.JZOJP.nl. Prof. Maria van den Muijsenbergh heeft kennis ingebracht over een persoonsgerichte aanpak en het terugdringen van gezondheidsverschillen, als lid van de Kwaliteitsraad van het Zorginstituut Nederland en van de Wetenschappelijke Adviesraad VTV van het RIVM.
- Aanbevelingen uit het onderzoek naar de GLI-inzet hebben we dit jaar samen met GezondIn gedeeld met zorgverzekeraars, gemeenten en interventieontwikkelaars, onder andere via een webinar met 200 deelnemers. De aanbevelingen richten zich op aspecten als toegankelijkheid, cultuursensitiviteit en het inbouwen van meer beweegactiviteiten (naast praten en kennis delen). Tevens hebben we bijgedragen aan de begrijpelijkheid van de vragenlijsten van de interventie CoolL- zodat ook mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden kunnen laten weten hoe zij de interventie ervaren.
- In 2020 zijn we gestart met een begeleidingstraject voor gezondheidscentra om hun patiënten met een opeenstapeling van gezondheidsproblemen, achterstandsproblematiek, sociale problemen en chronische stress een effectieve persoonsgerichte aanpak te bieden. Dit borduurt voort op de menukaart persoonsgerichte zorg, waar een aanbod op maat uit voortkomt naar behoefte van de zorgverleners of praktijk/organisatie. Er is een *sneltest persoonsgerichte zorg* voor iedereen ontwikkeld om in een paar stappen

inzichtelijk te maken op welke thema's zorgverleners of praktijk/organisatie al persoonsgericht werken, en waar nog sterker op ingezet kan worden. Op basis van vragen uit de praktijk is gestart met de ontwikkeling van een voor huisartsen en POH's geaccrediteerde e-learning *Persoonsgerichte zorg voor patiënten met complexe problematiek*. Deze zal in 2021 gereed zijn. We werkten met Zorggroep Almere en de Hogeschool Utrecht aan de e-learning 'Patiënten met schulden in de huisartsenpraktijk'. <https://schuldenenincasso.nl/e-learning-patiënten-met-schulden-in-de-huisartsenpraktijk/>. We zetten in op een lerende aanpak in de wijk waarbij we vanuit Pharos expliciet een verbinding leggen tussen beleid, wetenschap en praktijk. In de drie wijken Utrecht Noordwest, Kanaleneiland en Vollenhove in Zeist ondersteunt Pharos de samenwerking tussen inwoners, gemeente en professionals rondom het thema chronische stress.

- Roken is één van de belangrijkste oorzaken van gezondheidsverschillen in Nederland. In 2020 hebben we bijgedragen aan een inclusieve uitvoering van het Preventieakkoord Roken. We hebben samen met GGD GHOR (en deels met aanvullende middelen van GGD GHOR) handvatten voor GGD'en opgesteld, waarmee zij kunnen werken aan een inclusieve invulling van een Rookvrije Omgeving. Zorgverzekeraars Nederland heeft deze gedeeld met alle zorgverzekeraars. Samen met GGD GHOR deelden we in een webinar met alle kartrekkers rookvrije omgeving (40 GGD professionals) kennis en praktische tips over integraal werken aan stoppen met roken en een rookvrije omgeving. We hebben zorgverzekeraars en gemeenten geïnformeerd over hun wettelijke taken en mogelijkheden bij het vormgeven van Stoppen met Rokenzorg. Met de coalitiepartners organiseerden we het webinar *'De wijk in. Hoe bereik je de kwetsbare roker'* waarin gemeenten concrete tips kregen voor het toeleiden naar stoppen met roken in de wijk (375 kijkers). In samenwerking met het programma Kansrijke Start deelden we in een webinar met 100 professionals uit sociaal domein en gemeente kennis over *'Hoe bereik je de kwetsbare zwangere roker?'*. In plaats van een panel

ervaringsdeskundigen (niet mogelijk vanwege corona) hebben we filmpjes gemaakt waarin vier mensen uit Amsterdam Noord vertellen hoe zij gestopt zijn met roken, hoe moeilijk en belangrijk dit was en wat zij daarbij nodig hadden. Trotse ambassadeurs van het stoppen met roken! We hebben de werkzame elementen voor Stoppen Met Rokenzorg voor mensen in een lagere sociaaleconomische positie gedeeld in het webinar Nederland Rookvrij met 400 beleidsmedewerkers en professionals en in een BNR KNMG Artsen Podcast die 2000 keer is beluisterd. Onze expert-verslavingsarts Marieke Helmus heeft daarnaast kennis gedeeld via interviews met vijf vakbladen voor professionals.

- We hebben onze kennis over een effectieve persoonsgerichte aanpak onder andere verdiept door kennis over de impact van chronische stress op gezondheid te verzamelen en te delen met professionals in zorg en sociaal domein en (via de studiedag van het programma GezondIn) met gemeenten (de publicatie is begin 2021 online gezet). Op de Nationale Diabetes Dag deelden we kennis over de relatie tussen chronische stress en diabetes met 700 diabetesprofessionals. Dit volgden we op met een artikel in het vakblad DiabetesPro over goede diabeteszorg aan mensen met chronische stress.

Meerjarendoel 2:

Stimuleren van passende persoonsgerichte zorg bij chronische aandoeningen onder laagopgeleide en migrantenpatiënten met als doel zelfmanagement en therapietrouw te versterken, waardoor uitkomsten van behandeling onder deze groepen verbeteren.

De beoogde resultaten zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald. Hieronder enkele hoogtepunten van de uitvoering in 2020.

Ondersteuning zelfmanagement en versterken therapietrouw bij chronische aandoeningen

- Ondersteund door de positieve evaluatie van het diabeteshandboek in 2019 zijn we in 2020 gestart met het actief ontsluiten en implementeren van het handboek op de diabetespoli's in de tweedelijns. Met een aantal ziekenhuizen zijn we een samenwerkingstraject gestart waarin we het gebruik van het boek actief gaan volgen in nauwe samenwerking met de professionals. Voor het handboek COPD hebben we dit ook opgestart in samenwerking met longverpleegkundigen in het Isala Ziekenhuis.

Uit onderzoek naar gebruik van het handboek COPD in de tweedelijnspraktijk bleek dat het merendeel van de respondenten uit de patiëntengroep het boek gebruikte (22 van de 28) en dat bij 9 patiënten ook de familie het boek nuttig vond en las. Ze willen weten wat ze kunnen doen om gezond te leven, hoe ze hun medicijnen moeten gebruiken en wat hun ziekte inhoudt. Twee patiënten gaven aan dat zij het boek nog te moeilijk vinden. De zorgverleners geven aan dat zij het boek volledig en duidelijk vinden, het helpt bij het structureren van het consult. We volgen de inzet van het handboek ook in de eerstelijns in samenwerking met het Longfonds. We zien – net als bij het handboek diabetes- dat een aantal hulpverleners handelingsverlegen zijn als het gaat om het gebruiken van begrijpelijk materiaal in woord en beeld. Zij geven aan dat ze bang zijn dat patiënten het kinderachtig vinden.

Het Handboek 'Ik heb Diabetes, wat kan ik doen' is bijna 2500 keer gedownload en in het Arabisch bijna 500 keer. Het Handboek 'Ik heb COPD, wat kan ik doen' is bijna 1700 keer gedownload. Beide handboeken zijn ongeveer 600 keer opgevraagd door professionals in respectievelijk de diabeteszorg of de longzorg.

- In 2020 zijn we gestart met een nauwe samenwerking met gedragsexperts. We zetten deze kennis in bij de ontwikkeling van nieuwe trainingen en e-learnings. De inzichten in wat er nodig is om gedrag van professionals te veranderen gebruiken we bij het inrichten van de trainingen en de e-learnings. We zullen in de toekomst vaker een training combineren met een e-learning, huiswerkopdrachten en bijvoorbeeld intervisie zodat het leertraject verlengd wordt.

Begrijp je lichaam

Hart en bloedvaten Luchtwezen Maag-darmstelsel Diabetes Kanker Seksualiteit en voortplanting Over begrijp je lichaam

- Op BegrijpJelichaam.nl vinden professionals praktisch voorlichtingsmateriaal dat ondersteunend is in het consult. Pharos is erg trots dat de site steeds beter gevonden wordt. In 2020 is verkend in hoeverre ziekenhuizen gebruik kunnen maken van de site binnen hun eigen digitale werkomgeving. Vervolggesprekken staan gepland in 2021. In 2020 hebben we samen met twaalf kankerpatiëntenorganisaties begrijpelijk materiaal in de vorm van praatkaarten ontwikkeld. Hiermee hebben we BegrijpJelichaam kunnen aanvullen met het thema kanker.

Effectievere palliatieve zorg voor migranten en mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden

- In 2020 is geïnvesteerd in overdracht van kennis en materialen over interculturele palliatieve zorg aan de Netwerken Palliatieve Zorg, PZNL (Palliaweb, overpalliatievezorg.nl), Fibula (websites van de Netwerken), Agora en andere relevante partijen. Met alle genoemde partijen is gewerkt aan een goede en vaste plek voor het thema. Vanuit het onderwijs was er veel belangstelling voor de ontwikkelde onderwijsbouwstenen (zie www.pharos.nl/onderwijs en het Pharos Leerplatform) en

een aantal opleidingen heeft interculturele palliatieve zorg inmiddels vast op het onderwijsprogramma staan (bijvoorbeeld Hogeschool Utrecht en opleiding Specialist Ouderen Geneeskunde). Het thema is ook overgenomen door andere partijen zoals bijvoorbeeld O2PZ en Carend. We zijn er trots op dat dankzij Pharos in de V&VN Handreiking 'Palliatieve Zorg thuis' expliciet is opgenomen dat verpleegkundigen en verzorgenden in de palliatieve zorg rekening houden met de verschillen in communicatiestijl, gezondheidsvaardigheden, levensbeschouwing en culturele achtergrond.

- Radboudumc heeft de e-learning die ontwikkeld is in het kader van project Goed Begrepen opgenomen in hun toolkit Samen Beslissen en zowel Radboudumc als de HAN hebben de e-learning een plek gegeven in het onderwijs (aan geneeskundestudenten en verpleegkundigen).

Meerjarendoel 3

De bestaande kennis over effectieve preventie en zorg aan laagopgeleiden en mensen met een migratie achtergrond beschikbaar stellen ten behoeve van zorgstandaarden, richtlijnen, opleidingen en andere kwaliteits- en veiligheidsinstrumenten

De beoogde resultaten zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald. Hieronder een opsomming van een deel van de activiteiten.

- In 2020 is samengewerkt met de werkgroep Zorg 2025 van jonge medische professionals in een bredere werkgroep zorg 2025 van de FMS, onder andere aan

lesmodules over gezondheidsvaardigheden en over samen beslissen. In nauwe samenwerking met de Patiëntenfederatie versterkten we het programma Uitkomstgerichte Zorg. Dit leidde bijvoorbeeld tot aanpassingen van de PROMs waarmee uitkomsten uitgevraagd gaan worden en tot inzicht bij patiëntenorganisaties van het belang van begrijpelijke en toegankelijke keuze-informatie. Taalambassadeurs werkten mee aan grotere begrijpelijkheid van de campagne Samen Beslissen.

- In 2020 hebben we de ervaringen van de afgelopen jaren met het begrijpelijk maken van (gevalideerde) vragenlijsten geanalyseerd en gebundeld. Kennis hierover is ontsloten middels onze website op de pagina over inclusief onderzoek. <https://www.pharos.nl/infosheets/duidelijke-vragenlijsten-de-basis-voor-goede-zorg/>. Daarnaast is een praktische

tool ontwikkeld voor onderzoekers en ontwikkelaars van vragenlijsten, de sneltest vragenlijst. Middels deze sneltest zie je of de vragenlijst geschikt is voor iedereen of dat er aanpassingen nodig zijn. De sneltest vragenlijst is inmiddels ingezet binnen het programma

uitkomstgerichte zorg. En is door PFN tevens opgenomen als een van de criteria die gesteld worden aan het onderzoeksbureau dat de effectmeting uitvoert voor de publiekscampagne Samen Beslissen.

- Samen met de Nierpatiëntenvereniging, Longfonds, Harteraad en Reumazorg Nederland zijn we gestart

met het ontwikkelen van begrijpelijke keuzehulp in het door de Patiëntenfederatie Nederland ondersteunde project 'Consultkaart in beeld' (afronding in 2021). Met de kennis die we opdoen versterken we samen met de PFN het programma Uitkomstgerichte zorg. De 'consultkaarten in beeld' dragen bij aan het keuzeprocess en het samen beslissen in de spreekkamer. Patiëntenorganisaties kunnen zelf aan de slag om communicatie en informatiemateriaal te vereenvoudigen en testen in samenwerking met mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden

- In 2020 hebben bezoekers ruim 47.000 keer de site www.huisarts-migrant.nl bezocht op zoek naar informatie over specifieke aspecten van ziekten en behandelingen bij migrantenpatiënten en patiënten met beperkte gezondheidsvaardigheden. Dat is een lichte stijging ten opzichte van 2019. *Gwenda Pelupessy,*

intercultureel zorgprofessional, SPV/POH-GGZ in AZC 's is lid geworden van de redactieraad. Het interview met haar was een van de meest bekeken Linked-In berichten van Pharos uit 2020 (<https://www.huisarts-migrant.nl/kennismaking-met-gwenda-pelupessy/>). Meest bezochte pagina's (meer dan 2000 keer bezocht) waren de pagina's over een donkere huid, sterven en rouw, islam en gezondheid, ziektebeleving bij hindoestanen, dengue en de zorg voor ongedocumenteerden.

- IKNL betreft Pharos bij de ontwikkeling van alle richtlijnen. In 2020 participeerde Pharos in de klankbordgroepen van de richtlijnen Rouw, Palliatieve Zorg bij COPD, Palliatieve sedatie en depressie in de palliatieve levensfase. Ook bij de actualisering van alle NHG-Standaarden wordt Pharos geraadpleegd. In 2020 hebben wij kennis over gezondheidsverschillen ingebracht bij het actualiseren van 14 NHG-Standaarden: Anemie, Astma bij kinderen, COPD, Enuresis Nocturna, Hand- en polsklachten, Hartfalen,

Hoofdpijn, Maagklachten, Mictieklachten bij mannen, PID, SOA, Traumatische knieklachten en Zwangerschap en kraamperiode.

Op uitnodiging van het kennisinstituut van de FMS hebben we knelpunten aangeleverd voor de ontwikkeling van de Multidisciplinaire richtlijn Prikkelbare darm-syndroom, een initiatief van Nederlandse Vereniging van Maag-Darm-Leverartsen en het Nederlands Huisartsen Genootschap. Ook hebben we kennis ingebracht bij de ontwikkeling van de richtlijn Zorgmijding van het Trimbos instituut.

- Steeds meer opleidingen besteden in hun curricula expliciet aandacht aan sociaal-economische gezondheidsverschillen en aan beperkte gezondheidsvaardigheden. Een mooi voorbeeld is de HAN waar het gehele gezondheidsonderwijs in het teken staat van SEGV. Samen met de Hogeschool Utrecht is onderzoek gestart naar de meerwaarde en randvoorwaarden om financiële problemen en schulden te signaleren en bespreekbaar te maken in de huisartsenpraktijk. Hiermee komen geldzorgen eerder in beeld en het versterkt de samenwerking tussen medisch en sociaal domein.

Vanuit Pharos zijn geneeskundestudenten begeleid bij onderzoek, bijvoorbeeld naar de implementatie van de door Pharos ontwikkelde e-learning Goed begrepen in het onderwijs van het Radboudumc.

- In 2020 stond uiteraard nationaal en internationaal de kennisuitwisseling centraal met betrekking tot de impact van de COVID-19 pandemie op ondergeprivilegieerde groepen en het optimaliseren van de eerstelijns zorg en ondersteuning voor deze groepen. Nationaal is vanuit dit programma kennis ingebracht door prof. Maria van den Muijsenbergh als lid van de Wetenschappelijke Adviesraad van de Corona Gedragsunit van het RIVM. Tevens is zij gevraagd om input voor de tweewekelijkse rapportage aan VWS met betrekking tot de rapportage 'Corona monitor dakloze mensen'. En ten slotte heeft zij deelgenomen aan diverse "Lessons Learned-sessies" van VWS over Covid-19 impact op sociaal kwetsbare groepen, dakloze mensen en migranten. Internationaal heeft zij voor de European Centre for Disease Prevention and Control meegewerkt aan de *Guidance on infection prevention and control of coronavirus disease (COVID-19) in migrant and refugee reception and detention centres*

in the EU/EEA and the United Kingdom. We hebben kennis en expertise ingebracht en deelgenomen aan internationale onderzoeksprojecten over de impact van COVID-19 voor asielzoekers, vluchtelingen en ongedocumenteerden (Apart To-gether study) en voor huisartsen (de PRICOV-19 study) en aan de expertsessie van Transform, het centrum voor integrated community care, over de impact van Covid-19 op de Integrated Community Care agenda. Pharos collega Professor Maria van den Muijsenbergh is gekozen tot lid van de executive board van het European Forum for Primary Care. Zij heeft voor Europese eerstelijns onderzoekers en professionals twee keer het webinar "Covid-19 , Primary Care and Equity" verzorgd en een Key-note lecture over "Covid-19, the impact on vulnerable groups and PHC".

- Zoals ieder jaar verzorgde Pharos op verzoek lezingen, presentaties en workshops voor professionals, beleidsmakers, onderzoekers en bestuurders in de eerstelijns, in de tweede lijn en in het sociale domein. Vanwege toegankelijkheid van de webinars hebben we dit jaar ondanks corona meer deelnemers bereikt dan voorgaande jaren. Pharos is gevraagd om kennis te delen op bijeenkomsten van onder andere Nederland Rookvrij, Chronisch Zorgnet, WONCA conference Berlin, EFPC, VU/ AMC, NDF, Straatdokter, NFU Kennisnetwerk, Pasemeco, Meander Ziekenhuis, Nivel, NVMO, DiHAG, CAHAG, de landelijke longdagen, De Nationale COPD Challenge en de vrijwilligersdag van het Longfonds. Daarmee bereikten we circa 4000 professionals, beleidsmakers en wetenschappers. We deelden kennis met professionals in 12 artikelen in vakbladen, met wetenschappers in 23 wetenschappelijke artikelen en we schreven 4 hoofdstukken in vak- of opleidingsboeken.

Actuele Zaken en Beleidsadvisering

Ook in 2020 klopten weer veel partijen aan voor informatie en advies. In 2020 zijn we het gesprek aangegaan over in de geneeskunde gehanteerde termen gerelateerd aan migratie achtergrond. Ook hebben we een bijdrage geleverd aan discussie over racisme en discriminatie in de gezondheidszorg door middel van een debat in het Utrechts science café 'De witte blik in de geneeskunde' (800x gedownload). En prof. Maria van den Muijsenbergh heeft deelgenomen aan de "critical dialogue series over antiracisme", een forum georganiseerd door

Sanokundu, het healthcare leadership programma van de universiteit van Toronto. RTL Nieuws heeft Maria van den Muijsenbergh geïnterviewd over discriminatie in de gezondheidszorg <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/artikel/5193401/racisme-discriminatie-zorg-verpleegkundige>

In de media was er veel aandacht voor de impact van corona op mensen in een sociaaleconomisch kwetsbare positie. Maria van den Muijsenbergh lichtte toe waarom deze groepen zwaarder getroffen worden en naar welke oplossingen de samenleving zou moeten zoeken in onder andere Met het oog op morgen, Het RTL Nieuws, BNR programma 'Ask me Anything', Een Vandaag, Radio 1 en in vrijwel alle landelijke dagbladen.

Daarnaast vroegen ook dit jaar weer veel partijen om ondersteuning bij het begrijpelijk maken van vragenlijsten. Zo heeft deelname van Pharos aan het consortium van de Leefstijlmonitor ertoe geleid dat vragenlijsten van het CBS over leefstijl zijn 'hertaald' naar eenvoudiger taalniveau en er is een werkgroep in oprichting om de vertegenwoordiging van 'lage SES' inwoners te vergroten in de landelijke leefstijlmonitor.

4. Gezond opgroeien

Pharos zet zich in voor gelijke kansen op gezond opgroeien, als onderdeel van een duurzame en integrale aanpak van gezondheidsverschillen. Pharos heeft in 2020 weer een wezenlijke bijdrage kunnen leveren aan dit taaie maatschappelijke vraagstuk. Dat deden we op het versterken van de aanpak tijdens de eerste 1000 dagen, door aandacht te hebben voor de sociaal emotionele ontwikkeling op school, inclusieve jeugdhulp en aandacht voor de meest kwetsbare kinderen. Dat deden we met één been in de wetenschap en één been in de praktijk, op basis van de vragen in het veld en altijd samen met de doelgroep én de professionals.

2020 stond uiteraard vooral in het teken van corona. De negatieve impact van de pandemie is niet gelijk verdeeld. Kinderen in gezinnen met een lagere sociaaleconomische positie ondervinden meer negatieve gevolgen op meerdere vlakken zoals fysieke gezondheid, veiligheid, onderwijskansen en de sociaal emotionele ontwikkeling. Oxfam spreekt daarom in een recent rapport ook van het [inequality virus](#). Deze crisis toont scherp aan dat het belangrijk is om te zorgen dat ons systeem van zorg, ondersteuning en onderwijs er juist is voor de gezinnen in een kwetsbare situatie.

We zijn er zeer trots op dat we de professionals in de praktijk snel en goed hebben kunnen ondersteunen met acute vraagstukken, mede op het thema corona. Ondanks -en deels misschien wel dankzij - de bijzondere omstandigheden hebben we op alle meerjarendoelen impact kunnen maken, juist omdat de aandacht voor kwetsbare kinderen in 2020 extra groot was.

Meerjarendoel 1: Integrale aanpak eerste 1000 dagen

Stimuleren dat gezondheidsverschillen vroegtijdig worden voorkomen door het versterken van een gezonde start van kinderen.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald.

Hieronder enkele hoogtepunten van de uitvoering in 2020:

- Professionals in de eerste 1000 dagen zijn degenen die de kansrijke start dagelijks moeten vormgeven. In 2020 lag de focus op het bieden van handelingsperspectief voor professionals in de geboortezorg en het sociaal domein. Dit deden we door samen op te trekken met andere landelijke spelers zoals het NCJ, TNO, Stichting Centering, VoorZorg en het College Perinatale Zorg. Concreet organiseerden we onder andere een (zeer goed bezocht en geëvalueerd) landelijk online symposium over sensitief werken tijdens de eerste 1000 dagen. Belangrijke onderdelen van dit symposium waren een speciaal ontwikkelde film over de eerste 1000 dagen en praktisch ingestoken workshops met gebruik van trainer-acteurs. We deelden deze kennis over sensitief werken op cultuur, stress en laaggeletterdheid onder andere via een themapagina op [pharos.nl](#), een interview op YouTube, workshops op het landelijke congres 'Kansrijke Start' van VWS en de publicatie van een artikel in vakblad Vroeg.²

De Inzet van Yasmine (trainer acteur) tijdens mijn workshop was een enorme verrijking. Hierdoor werd het niet praten over, maar praten met, en meteen oefenen/ inzichtelijk. (deelnemer symposium)

- Pharos blijft zich inzetten om de behoefte en het perspectief van de doelgroep op te halen en te agenderen. De corona uitbraak zorgde zeker in het begin voor veel vragen over duidelijke voorlichting aan mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden. We ontwikkelden daarom speciale [informatie](#) over de impact van corona op de zwangerschap en de bevalling. De teksten en afbeeldingen zijn getest bij de doelgroep en vertaald in 9 talen. Dit deden we in afstemming en samenwerking met KNOV, College Perinatale Zorg en NVOG. Daarnaast deden we onderzoek onder vaders en vaderinitiatieven voor het ophalen van hun stem binnen de aanpak Kansrijke Start.

2. *Sensitief werken vergroot kansengelijkheid (M. Keij. Vakblad Vroeg (2020) editie 2).*

- Samen met het actieprogramma ‘coalities Kansrijke Start’ werkten we aan het inhoudelijk ondersteunen van lokaal leren in de praktijk. Dit deden we bijvoorbeeld door de goed bezochte en gewaardeerde expertbijeenkomsten op de thema’s cultuursensitiviteit en bereiken en betrekken van kwetsbare doelgroepen. Pharos heeft nu een unieke positie door haar inhoudelijke expertise te kunnen combineren met een netwerk van 280 gemeenten. Daarom is Pharos ook onderdeel van het ‘landelijk petit comité 1000 dagen’ waar we agenderen en kennisdelen bij en met de andere belangrijke landelijke partners (onder andere NCJ, TNO, CPZ). Ook zijn we lid van de klankbordgroep ‘beter bereik kwetsbare ouders’ (opdracht AEF). Daarnaast heeft Pharos een initiërende en organiserende rol gespeeld in het bijeenbrengen van de partijen die werkzaam zijn op het thema Kansrijke Start (HP4all, DRIFT, NJI, CPZ, AEF / Deloitte en Pharos) om te komen tot gezamenlijke lessen.
- Op het thema roken hebben we in samenwerking met het Trimbos instituut en de taskforce ‘Rookvrije Start’ een e-learning gelanceerd voor professionals over stoppen met roken bij (aanstaande) ouders in een kwetsbare situatie.

Meerjarendoel 2: Welbevinden, positieve stimulering sociaal emotionele ontwikkeling

Stimuleren dat de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen in het onderwijs structureel en op onderbouwde wijze aandacht krijgt, aansluitend op en in het verlengde van de Gezonde School-aanpak.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald (deze activiteiten zijn deels gefinancierd door de directie Jeugd van VWS).

Hieronder enkele voorbeelden van de resultaten:

- Binnen het programma Welbevinden op School werkten we samen met het Trimbos Instituut aan het agenderen van het thema welbevinden binnen het onderwijs. Bijvoorbeeld door het ontwikkelen van een mini documentaire over ‘welbevinden op het voortgezet onderwijs’ waarbij een VBMO-school uit Delft centraal staat. Deze film zal in 2021 breed ingezet worden om het belang van welbevinden op school onder de aandacht te brengen.

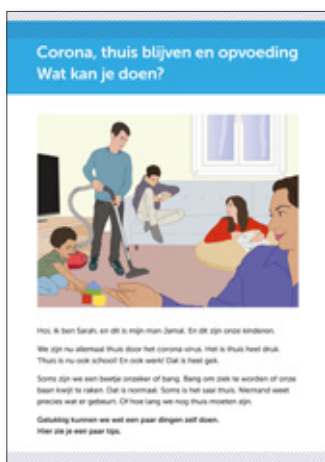
- Tegelijkertijd hebben we ons gericht op het professionaliseren van de bestaande ondersteuningsstructuur van de gezonde school. We verzorgden onder andere deskundigheidsbevordering en intervisie voor 60 Gezonde School adviseurs (GSA's).
- Onze aanpak welbevinden is niet alleen op scholen gericht maar ook op de rol die de gemeente kan spelen. Samen met het Trimbos Instituut hebben we de [“Handreiking bevordering mentale gezondheid jeugd”](#) voor gemeenten geschreven. Hierbij is samengewerkt met een gemeentelijke beleidsambtenaar en adviseurs van onze programma's GezondIn en Kansrijke Start. We hebben dit jaar kunnen opschalen door met meer gemeentes en scholen samen te werken. Dit deden we door Gezonde School Coördinatoren te trainen en adviseren, het verzorgen van effectenarena's of inspiratiesessies. In sommige gemeenten is welbevinden speerpunt van het gezondheidsbeleid geworden en is er een samenwerking tot stand gekomen tussen gezondheidsbeleid, jeugdbeleid, preventiebeleid en sportbeleid. Deze activiteiten waren telkens een samenwerking tussen de betreffende GSA en Pharos.
- Op basis van de zorgen in het veld in verband met de impact van corona ontwikkelden we een informatiepagina onder de titel ‘thuis werken aan welbevinden’ met daarin relevante tips en informatie voor professionals in het onderwijs en bij gemeenten.

Bedankt voor de (praktische) bijdrage met pakkende filmpjes. Het klinkt zo logisch wat je allemaal vertelt, maar ook binnen het onderwijs staan we er vaak nog te weinig bij stil. Ik heb mooie, praktische tips gehoord die ik morgen mee kan nemen de school in! (deelnemer inspiratiesessie welbevinden op school)

Meerjarendoel 3: Toegankelijkheid en kwaliteit van Jeugdhulp

Stimuleren dat de toegankelijkheid en kwaliteit van jeugdhulp wordt versterkt voor migranten, vluchtelingen en gezinnen met een lage ses.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn behaald, maar deels anders uitgevoerd dan oorspronkelijk gepland door de maatschappelijke behoefte aan goede informatie omtrent corona. De beschikbare

uren zijn niet ingezet rond bereiken & ondersteunen in de jeugdhulp (bullet 1 en 2), maar aan de behoefte aan begrijpelijke corona-informatie. Deze materialen zijn inmiddels meer dan 3200 keer door professionals geraadpleegd.

- Begrijpelijke voorlichting over opvoeden en corona:
 - [‘Corona, thuisblijven en opvoeden. Wat kan je doen?’](#)
In samenwerking met Triple P.
 - [‘Corona, thuisblijven en school. Wat kan je doen?’](#)
In samenwerking met het Nji.
 - [‘Ramadan, gezinnen en corona’](#).
 - [‘Opvoeden en stress tijdens coronatijd’](#). In samenwerking met Triple P, OKT Amsterdam en Nji.
 - [‘Corona dagschema. Wat doen we vandaag?’](#)
In samenwerking met Triple P.
- Het versterken van zelfredzaamheid en geloof in eigen kunnen is een belangrijk principe in het terugdringen van gezondheidsverschillen. We interviewden tieners en jongeren uit Kanaleneiland Utrecht over hun wijze inzichten in de veerkracht van jongeren met (lichte) problemen, hoe die te behouden en te ondersteunen. Opmerkelijk is het belang dat de jongeren hechten aan praten binnen het eigen informele netwerk (vrienden, familie) en de aarzelingen die ze hebben bij formele steun (school, professionals). Dit heeft onder andere geleid tot de publicatie “De ander moet kunnen praten.”

*‘Ik zou het leuk vinden om nog een keer mee te doen, sta der altijd voor open want vond de laatste keren heel goed gaan en de vragen zet mij aan t denken. Mocht je een keer langs willen komen bij ons bij de meidenclub ben je van harte welkom.’
appbericht na afloop interview (jongere van 14)*

- Pharos heeft het laatste decennium een voortrekkersrol gespeeld in rekening houden met beperkte gezondheidsvaardigheden in de jeugdhulp. Om het veld te ondersteunen hierin zelf pro-actiever te kunnen werken aan begrijpelijke communicatie, hebben we in 2020 de werkgroep Jeugd opgericht binnen de Alliantie Gezondheidsvaardigheden. Deze werkgroep, met deelname van onder andere Nji, NCJ, TNO, Opvoedinformatie.nl, en Universiteit Maastricht, is driemaal samengekomen. Voor veel gezinnen is het aanbod te talig, te abstract, te onbekend of te onoverzichtelijk. De werkgroep maakt opvoedondersteuning en jeugdzorg (nog) laagdrempeliger en effectiever door inspiratie, kennisdeling en intervisie. Aan het einde van elke bijeenkomst voegt de werkgroep tips uit de praktijk toe aan het document ‘Opvoedondersteuning voor iedereen: tips, ideeën & discussiepunten van collegae’. Dit document is te vinden op de website van de Alliantie Gezondheidsvaardigheden.

Meerjarendoel 4: Meest kwetsbare kinderen

Stimuleren dat er gericht aandacht wordt besteed aan de meest kwetsbare kinderen die een grote gezondheidsachterstand hebben of deze dreigen op te lopen, zoals kinderen met een vlucht-of migratiegeschiedenis.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald. Hieronder enkele voorbeelden van de resultaten.

- Pharos is voorzitter van het landelijk platform Alleenstaande Minderjarige Vluchtelingen (AMV). Dit platform is driemaal -in online vorm- samengekomen om signalen uit te wisselen en tips uit te wisselen. Ook dit platform stond uiteraard in het teken van corona. Een belangrijk signaal is dat deze kinderen bijzonder sterk zijn en dat er nauwelijks sprake is geweest van coronagevallen of problemen rondom de lockdown.

- Op basis van signalen uit het veld over de kinderen van Europese arbeidsmigranten heeft Pharos een rapport opgesteld en gepubliceerd onder de titel '[Zorgen om kinderen uit Midden- en Oost-Europese EU-landen](#)'.

Actuele Zaken en Beleidsadvisering

Het programma Gezond Opgroeien is ook in 2020 weer veel benaderd voor kennisdeling, workshops en lezingen. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

Lezingen, presentaties, workshops

- Presentatie voor ZonMw symposium (samen met AI Amal) op het thema gezondheidsverschillen jeugd
- Keynote presentatie op symposium Sarphati instituut Amsterdam
- Presentatie op een seminar van Eurohealthnet over 'Youth and health literacy'
- Lezingen en workshop op de LOWAN studiedag Voortgezet Onderwijs (nieuwkomersscholen)
- Plenaire spreker op Veerkracht congres (georganiseerd door ECB)
- Verzorgen van twee webinars met Warchild/Team-Up
- Webinar Gezonde Kinderopvang (met Sardes)
- Leerkring Welbevinden (ambtenaren gemeente Den Haag)
- Workshop gezinshereniging op symposium GGD Gelderland
- Presentatie over laagdrempelige communicatie en testen conceptmaterialen, voor team OK-gezond en studenten (Hogeschool van Amsterdam)

Publicaties, materialen en vragenlijsten

- Hertalen informatie over de nieuwe regels in de WAJONG (SZW)
- Hertalen en testen vragenlijst NIPT over Prenatale Screening (Amsterdam UMC/ Rotterdam UMC)
- Rapport met Nidos ; [Jeugdhulp voor vluchtelingen](#)
- [Beeldverhalen jeugd GGZ](#) op de thema's ADHD, autisme, depressie en gedragsstoornissen

(Inter)nationale kennisdeling

- Pharos ondersteunde nieuwe initiatieven op het thema welbevinden om te zorgen dat de opgebouwde kennis over kwetsbare groepen wordt gebruikt. In 2020 was de alliantie welbevinden/ mentale weerbaarheid van de Samenwerkende Gezondheidsfondsen (SGF) hier een belangrijk voorbeeld van.

- Pharos nam deel aan het Europese project [Brighter Future](#)
- Pharos was betrokken bij Refugees Well School: internationale publicatie van onze methode 'Welkom op School' voor vluchtelingenkinderen.
- Pharos neemt deel aan een Europees traject op het thema 'Participatie door bijbaantjes voor kinderen met een migratieachtergrond' in samenwerking met België en Finland.

Werkgroep Jeugd van het Landelijk overleg thema-instituten

Het programma Gezond Opgroeien participeert in de werkgroep Jeugd van het LOT die zich in 2020 richtte op de samenwerking met de Gezonde School. Meer details zijn opgenomen in het hoofdstuk 'Samenwerking RIVM Centrum Gezond Leven (CGL) en thema-instituten'.

5. eHealth4All

Digitale oplossingen spelen een steeds grotere rol in de wereld, ook in de zorg. Zeker tijdens de coronacrisis hebben digitale oplossingen een cruciale rol gespeeld om interacties mogelijk te houden. Om iedereen te laten profiteren is het noodzakelijk dat mensen in staat worden gesteld om gebruik te maken van deze digitale oplossingen. Echter, meer dan een op de vijf Nederlanders is beperkt digitaal vaardig en heeft moeite met het gebruik van internet en computers. Het risico is groot dat gezondheidsverschillen daardoor toenemen.

Samen met partners zet Pharos haar kennis in om ervoor te zorgen dat eHealth-toepassingen begrijpelijk en gebruiksvriendelijk zijn voor iedereen, dat zorgverleners patiënten kunnen coachen bij het gebruik ervan en dat lokale spelers in preventie en zorg samen afspraken maken over de inzet van eHealth.

Dit is in 2020 op *beleidsniveau* gedaan door stevig in te zetten op een uitvoeringsplan voor het strategisch partnership van Pharos in de Kennis- en Innovatieagenda van de Topsector LifeSciences & Health (LSH). Het terugdringen van de gezondheidsverschillen tussen de laagste en hoogste sociaaleconomische groepen met 30% is onderdeel van de centrale missie. Daarnaast hebben we via masterclasses, dwarsrijksessies, webinars en presentaties op (internationale) congressen op operationeel niveau de werkzame elementen van eHealth4All gedeeld. Verder bood vooral de eHealthweek weer een mooi moment om de ongekende mogelijkheden van eHealth breed in het land voor het voetlicht te brengen. Met de wettelijke inbedding van online inzage in 2020 lag dit jaar een belangrijke focus op de ontwikkeling en implementatie van begrijpelijke en gebruiksvriendelijke digitale patiëntomgevingen.

Meerjarendoel 1

Agenderen van het belang en de urgentie van eHealth4All, het stimuleren van gebruikersparticipatie en bevorderen van gebruik van de '4 stappen naar eHealth4All'

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald, behoudens een tweetal subdoelen (aanvullende instrumenten voor patiënten en het organiseren van netwerkbijeenkomsten) die door corona geen doorgang konden vinden. In plaats hiervan zijn activiteiten uitgevoerd rond ondersteuning en informatievoorziening naar aanleiding van corona.

Hieronder lichten we enkele resultaten uit.

- Tijdens de openingsmanifestatie van de eHealth week hebben we een interactieve sessie georganiseerd, waarmee 48 deelnemers aan de hand van een patiëntreis konden ervaren wat de behoeften en wensen zijn van laaggeletterden en mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden in een zorgwereld die steeds digitaal wordt. Daarnaast hebben we op het podium samen met Carmen van Vilsteren als boegbeeld van de topsector LSH de gezamenlijke ambities rondom het innovatiebeleid toegelicht.
- In samenwerking met Persoonlijke Gezondheidsomgeving (PGO) on air hebben wij communicatiemateriaal getoetst op begrijpelijkheid, waarbij we de doelgroep laaggeletterden en [mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden hebben betrokken](#). Daarnaast is kennis die is opgehaald uit projecten rondom patiëntportalen in de eerste en tweede lijn verzameld, waarbij specifiek is gekeken welke kennis ook van toepassing is op PGO's. Daarnaast zijn wij eind 2020 ook aangesloten bij de PGO Alliantie, zodat we in 2021 nog meer kennis en expertise kunnen delen met de partners van de alliantie.

- Door de beperkingen van de coronacrisis zijn wij er niet in geslaagd om in samenwerking met patiënten- en cliënten organisaties en beroeps- en brancheorganisaties te verkennen welke aanvullende instrumenten nodig zijn om patiënten te helpen bij het gebruik van eHealth. De gereserveerde uren voor deze activiteit zijn overgeheveld naar de (onvoorziene) corona activiteiten van Pharos.
- Door de beperkingen van de coronacrisis zijn wij er niet in geslaagd om kennis, inzichten en ervaringen tijdens netwerkbijeenkomsten te delen. De gereserveerde uren voor deze activiteit zijn overgeheveld naar de (onvoorziene) corona activiteiten van Pharos.
- Het initiële idee om samen met het National eHealth Living Lab (NeLL) een virtueel testcentrum op te zetten is aangepast, omdat we een bijdrage hebben geleverd aan de ontwikkeling van de ISO/IEC criteria waar NeLL aan werkt. Via dit instrument kunnen we ons doel van inclusieve eHealth effectiever bereiken. Deze criteria moeten leiden tot een Europees label voor betrouwbare health & wellness apps. Dit traject wordt door Nederland vanuit het NeLL getrokken. De 'usability' criteria zijn door Pharos met laaggeletterden getest. Naast de inhoudelijke bijdrage aan de criteria hebben we ook samen met NeLL een masterclass georganiseerd rondom eHealth en gebruikersparticipatie. Bij deze bijeenkomst waren 30 personen fysiek aanwezig met verschillende achtergronden als zorgverleners, ontwikkelaars, leveranciers en belangenorganisaties. Tenslotte hebben we een bijdrage geleverd aan het internationale (online) NeLL symposium, waarbij wij een programma hebben gepresenteerd over inclusief beeldbellen.
- In samenwerking met de Werkgroep Zorg 2025 zijn [bouwstenen ontwikkeld die door medische/zorgopleidingen gebruikt kunnen worden in het onderwijs](#). Daarnaast heeft Pharos in samenwerking met de werkgroep twee workshops georganiseerd rondom Digitale gezondheidsvaardigheden in de opleiding op het MMV-congres; het landelijk congres voor iedereen die betrokken is bij de medische vervolgopleidingen. Verder is er een [publicatie verschenen in Medisch Contact](#) rondom het belang van de aandacht voor gezondheidsvaardigheden en laaggeletterdheid voor de toegankelijkheid van eHealth binnen de zorg.

- We hebben een grotere inspanning dan gepland verricht rondom het uitvoeringsplan van topsector LSH. In bestuurlijk overleg met Health-Holland en het Topteam is benoemd wat nodig is om impact te realiseren. De inzet is lopende het jaar uitgewerkt in een uitvoeringsplan voor strategisch partnerschap langs zes navolgende lijnen:
 1. Kennisinbreng en sturen op inclusiviteit ten behoeve van publiek-private samenwerkingsverbanden en partnerschappen,
 2. Inspireren en samen leren in fieldlabs en zogenoemde 'Grozzerdammen',
 3. Monitoring en evaluatie (kritische prestatie-indicatoren),
 4. Human capital (scholingsmodulen),
 5. Het opstellen van een narratief voor het toekomstperspectief (praatplaat),
 6. Artificial Intelligence (A.I.) voor iedereen.

Onder kennisinbreng (1) is bijgedragen aan expertsessies die de stip op de horizon voor de deelmissies hebben voortgebracht ('wat is nodig om effect te sorteren bij lage ses groepen'). Ook hebben we samen met Health-Holland en SIA (nationaal regieorgaan praktijkgericht onderzoek) een webinar georganiseerd voor aanvragen in de call 'Zorg op de Juiste plek (extramuralisering)'. In 2021 worden mogelijkheden van een modulaire opbouw van de Pharos kennisbasis verder verkend. De focus bij fieldlabs/Grozzerdammen (2) ligt op de bouwsteen 'samenwerken'. Afgelopen jaar zijn samen met Health-Holland en Alles Is Gezondheid vier dialoogsessies georganiseerd. In die van juni hebben we in overleg met de collega's van GezondIn best practices 'bereiken en betrekken van de mensen waar het om gaat' gepresenteerd (bijdragen van gemeenten Oss en Hulst) met medewerking van ervaringsdeskundigen.

Op de lijn sleuteltechnologie Artificial Intelligence (6) is Pharos partner geworden van de Nederlandse AI Coalitie (NLAIIC). Gegeven de centrale missie is het belangrijk dat AI tools valide uitkomsten geven voor kwetsbare mensen en lage SES-groepen. Voorwaarde daartoe is dat onderliggende algoritmen non-discriminerend zijn en dat genoemde doelgroepen meegenomen worden in onderzoeksmethodieken

(inclusieve AI). In de werkgroep ‘burger- en patiënt-participatie’ met Patiëntenfederatie Nederland als trekker hebben we een lijn uitgezet voor dialoogsessies om in gesprek te gaan over de rol en betekenis van AI voor mensen in hun dagelijks leven. Rondom punt 3, 4 en 5 zijn wij een samenwerking gestart en deze punten worden verder opgepakt in 2021.

Meerjarendoel 2

Lokale (regionale) netwerken stimuleren om gebruik van eHealth in te bedden in reguliere structuren van preventie, zorg en ondersteuning.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald, behoudens het opzetten van een Open Community. In plaats hiervan zijn activiteiten uitgevoerd rond ondersteuning en informatievoorziening naar aanleiding van corona.

Hieronder lichten we enkele resultaten uit.

- Tijdens het Mobile Healthcare congres in november hebben we een livestream uitzending georganiseerd van een paneldiscussie waarin we in gesprek zijn gegaan met Nico van Meeteren (Health-Holland) en Pieter Jeekel (NLAIC) over ‘hoe we technologie benutten om gezondheidswinst te bereiken bij mensen waar de ziektelast het grootst is’. Een tweegesprek van internist Jannick Dorresteyn (UMC Utrecht) en ervaringsdeskundige Dick Gingnagel illustreerde hoe belangrijk het is dat we bij de ontwikkeling van eHealth toepassingen van begin af aan samen met de eindgebruikers

optrekken. We hebben kennis opgedaan en gedeeld rondom het thema beeldbellen. Er is een stappenplan ontwikkeld en een actieonderzoek voorbereid dat in 2021 wordt uitgevoerd. Via verschillende artikelen, publicaties en webinars hebben

we inzichten gedeeld hoe beeldbellen succesvol geïmplementeerd kan worden.

- Door de beperkingen van de coronacrisis zijn wij er niet in geslaagd om samen met regionale kennispartners leertrajecten voor projectleiders en innovators van eHealth initiatieven op te pakken. Er is derhalve geen open community opgezet om inzichten landelijk te delen. We hebben ons ook niet aangesloten bij de activiteiten rondom De Juiste Zorg op de Juiste Plek en Stimuleringsregulering eHealth Thuis (SET). De gereserveerde uren voor deze activiteit zijn overgeheveld naar de (onvoorziene) corona activiteiten van Pharos.
- De Digitale Agenda voor Europa is een van de vlaggenschip initiatieven van de Europese Commissie. Digitale innovatie wordt een sleutelrol toegedicht in de transformatie naar een duurzame infrastructuur voor preventie en gezondheidszorg. Stella Kyriakides (portefeuillehouder gezondheid EC) heeft meermaals gewezen op de kansen die eHealth biedt bij het terugdringen van gezondheidsverschillen. Als partner van EuroHealthNet - een samenwerking van (publieke) organisaties in de EU die zich sterk maakt voor ‘health equity’ (voor Nederland zijn Pharos en het RIVM lid) - maken we deel uit van de EU eHealth Stakeholdersgroup. Het eHealth4All raamwerk van Pharos voor de ontwikkeling en implementatie van inclusieve digitale zorg is daarbinnen benoemd als een Europese best practice om te borgen dat iedereen mee kan gaan in de digitale ontwikkelingen. Samen met EuroHealthNet is afgesproken dat onze inzet focust op bijdrage aan het Europees toetsingskader voor Health & Wellness apps, het delen van de eHealth4All expertise binnen een mogelijke Europese leerkring van eHealthy regions en het stimuleren van ‘AI voor iedereen’ binnen de European Strategy for Data om tot niet-discriminerende en representatieve data te komen. Op uitnodiging van Gesundheitsförderung Schweiz hebben we een keynote verzorgd op hun jaarlijkse congres onder de titel ‘Unlocking the eHealth potential for people with poor health literacy’. In een aansluitende interactieve workshop zijn inzichten gedeeld over hoe partijen op lokaal niveau met een community-aanpak het gebruik van eHealth kunnen stimuleren juist voor mensen met beperkte digitale en gezondheidsvaardigheden.

6. Versterken eigen regie

Dit programma zet zich in voor het versterken van de participatie en eigen regie van mensen met een lage sociaaleconomische status (ses) en migranten in het zorgstelsel. Zo kunnen deze doelgroepen meeprofiteren van de ontwikkeling en vooruitgang in de zorg. Zo beoogt dit programma de gezondheidsachterstanden te verkleinen.

Medewerkers van (zorg)organisaties, professionals, gemeenten en andere organisaties hebben in toenemende mate de intentie om toegankelijke en begrijpelijke communicatie en interventies te ontwikkelen voor alle Nederlanders. Daarnaast is er ook steeds meer oog voor het feit dat er alternatieve strategieën en kanalen nodig zijn om mensen te bereiken die minder goed bereikt worden via reguliere strategieën. Alhoewel de intentie in toenemende mate aanwezig is, worstelt men wel vaak met de uitvoering. Pharos ondersteunt hierbij met praktische handvatten en goede voorbeelden.

Corona heeft impact gehad op onze plannen. We hadden verschillende fysieke activiteiten gepland staan. Deze konden worden omgezet naar online activiteiten. Voor de optimalisering van onze middelen werden wij niet gehinderd door de crisis. Corona bood ook kansen voor onze agendering. Gezondheidsverschillen in het algemeen en toegankelijke en begrijpelijke informatie in het bijzonder zijn in 2020 nog nadrukkelijker op de agenda komen te staan, omdat dit onlosmakelijk is verbonden aan de impact van corona, met name op kwetsbare groepen. Dit heeft Pharos in 2020 de kans gegeven om intensief en effectief samen te werken met een groot aantal (nieuwe) partners.

A. Deelprogramma Bereiken en Betrekken

Samenwerken met de mensen om wie het gaat; dit is een kernprincipe van Pharos. In het coronajaar 2020 bleek helaas weer dat veel communicatie en/of interventies grote groepen niet bereiken, met als gevolg dat de angst en onzekerheid en de impact van corona bij mensen in kwetsbare posities groter was. De coronacrisis maakte een al langer bestaande praktijk heel zichtbaar:

organisaties weten niet goed in contact te komen met de mensen om wie het gaat. Daardoor sluiten vele interventies niet goed aan bij wat er nodig is: de mensen bij wie de grootste gezondheidswinst mogelijk is, worden niet bereikt. Gezien de behoeftes bij professionals en in de samenleving hebben wij in 2020 vooral veel kennis en werkzame elementen gedeeld rondom de vraag hoe mensen bereikt en betrokken kunnen worden die buiten de eigen netwerken van beleids- en interventieontwikkelaars vallen.

Meerjarendoel

Het deelprogramma Bereiken en betrekken zet de komende jaren haar kennis in om te stimuleren dat laagopgeleiden en mensen met een migratieachtergrond door gemeentes, professionals en patiëntenorganisaties betrokken worden bij de totstandkoming en uitvoering van beleid en activiteiten om gezondheidsachterstanden terug te dringen. Ook willen we toewerken naar meer inclusief onderzoek.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald.

Hieronder lichten wij enkele resultaten uit:

- We hebben een aantal webinars georganiseerd om de werkzame elementen bij een breed publiek onder de aandacht te brengen. We noemen hier de webworkshop over Bereiken en Betrekken (B&B) voor de provincie Groningen (40 deelnemers), een inspiratie-avond voor de Health Hub Utrecht en de Utrechtse Zorgbestuurders (50 deelnemers), een webinar voor Adviesraden Sociaal Domein in Limburg (12 deelnemers). Bereiken en Betrekken stond centraal tijdens een dialoogsessies van Health-Holland (80 deelnemers). Tijdens de Gezondin studiedag hebben we kennis, handvatten en ervaringen van inwoners gedeeld over de Leefplekmeter (een laagdrempelig instrument om mét inwoners hun directe leefomgeving in beeld te brengen). Voor VWS (directie Informatiebeleid, 25 deelnemers) hebben we een interactief webinar verzorgd over Bereiken en Betrekken en in samenwerking met FNO hebben we een speciaal

webinar georganiseerd over bereiken en betrekken. In al deze bijeenkomsten lieten we ervaringsdeskundigen zelf live aan het woord, alleen direct na het begin de coronacrisis lieten we hen via een video aan het woord en deelden wij hun ervaringen.

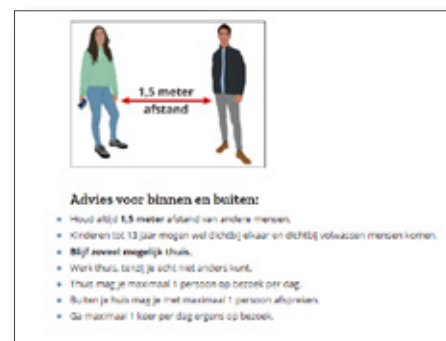
- Er zijn twee bijeenkomsten met circa 10 migranten-organisaties georganiseerd in samenwerking met programma Gezondheid asielzoekers en vluchtelingen. In het zich ontwikkelende netwerk deelden de deelnemende organisaties kennis en goede voorbeelden en deelden wij kennis om zo een grotere groep mensen te kunnen bereiken (bijvoorbeeld de eenvoudige voorlichtingsmaterialen over corona).
- Via [ervaringsverhalen](#) hebben we via meerdere invalshoeken de belevingswereld van mensen in kwetsbare posities gedeeld. Daarbij stond de meerwaarde van bereiken en betrekken van hun ervaringskennis centraal. Er zijn onder andere verhalen gedeeld over corona, donorwet, digitale vaardigheden bij ouderen en sleutelpersonen. Deze verhalen die de effectiviteit en meerwaarde van B&B illustreren zijn ruim 4.000 keer gelezen.
- We hebben op verzoek van de voormalige LOT werkgroep SEGV twee intervisiebijeenkomsten georganiseerd voor de leefstijlinstituten over het thema bereiken en betrekken. Vijf van de leefstijlinstituten namen deel. Daarnaast adviseerde Pharos SOA-Aids apart en specifiek over het bereiken en betrekken van jongeren met een migratieachtergrond.
- We hebben drie intervisie-bijeenkomsten georganiseerd waarbij onderzoekers hun ervaringen en dilemma's met inclusief onderzoek uitwisselden. Dit leidde tot de ontwikkeling van een model voor een eenvoudig informatieformulier en toestemmingsformulier ten behoeve van wetenschappelijk onderzoek bij de mensen om wie het gaat. Ook werkten we de al bestaande Tupperware methode uit tot een inclusieve onderzoeksmethode uit die goed inzetbaar is voor deze groep mensen. Tenslotte heeft ook de Leefplekmeter een vaste plek in het repertoire van inclusieve onderzoeksmethodes.

B. Deelprogramma Gezondheidsvaardigheden

Om het voor burgers mogelijk te maken om Eigen Regie te voeren, is het van belang dat organisaties hen die kans bieden. Eigen Regie is pas mogelijk wanneer informatie

over zorg en behandelkeuzes op een begrijpelijke manier worden aangeboden. In 2020 zijn we gestart met de doelstelling om organisaties naar hun toegankelijkheid te laten kijken in de breedste zin van het woord. Dit houdt in dat we organisaties steeds vaker stimuleren om niet naar één processtap te kijken, zoals eenvoudige materialen, maar het gehele proces van toegankelijkheid expliciet op de agenda te zetten. Om dit effectief te agenderen hebben we hier in samenwerking met de Alliantie Gezondheidsvaardigheden in geïnvesteerd. Daarnaast hebben we onderzoek gedaan naar het profiel van de 'gezondheidsvaardige organisatie' en hebben we een aantal middelen als het Voorlichtingsmateriaal Beoordelingsinstrument (VBI) en de e-learning 'Effectief communiceren in de zorg' geoptimaliseerd.

Door de coronacrisis werden we geconfronteerd met een grote behoefte aan toegankelijk en begrijpelijk voorlichtingsmateriaal rondom de maatregelen. Dat heeft ons doen besluiten om vanuit het programma Gezondheidsvaardigheden informatie te ontwikkelen (vertaald in 12 talen) die meer dan 500.000 keer is gezien en meer dan 100.000 keer is gedownload. Deze informatiekaart is op het Facebookkanaal 'Syriërs Gezond' en 'Eritreeërs Gezond' meer dan 750.000 keer gezien. Daarnaast hebben we meer dan 15 presentaties gegeven aan kleine en grote organisaties over het ontwikkelen van toegankelijk en begrijpelijk informatiemateriaal in coronatijd.

Meerjarendoel

Stimuleren dat het zorgstelsel op het niveau van systeem, organisatie en professionals, zodanig is ingericht dat dit 'gezondheidsvaardig' is, oftewel inclusief voor mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden.

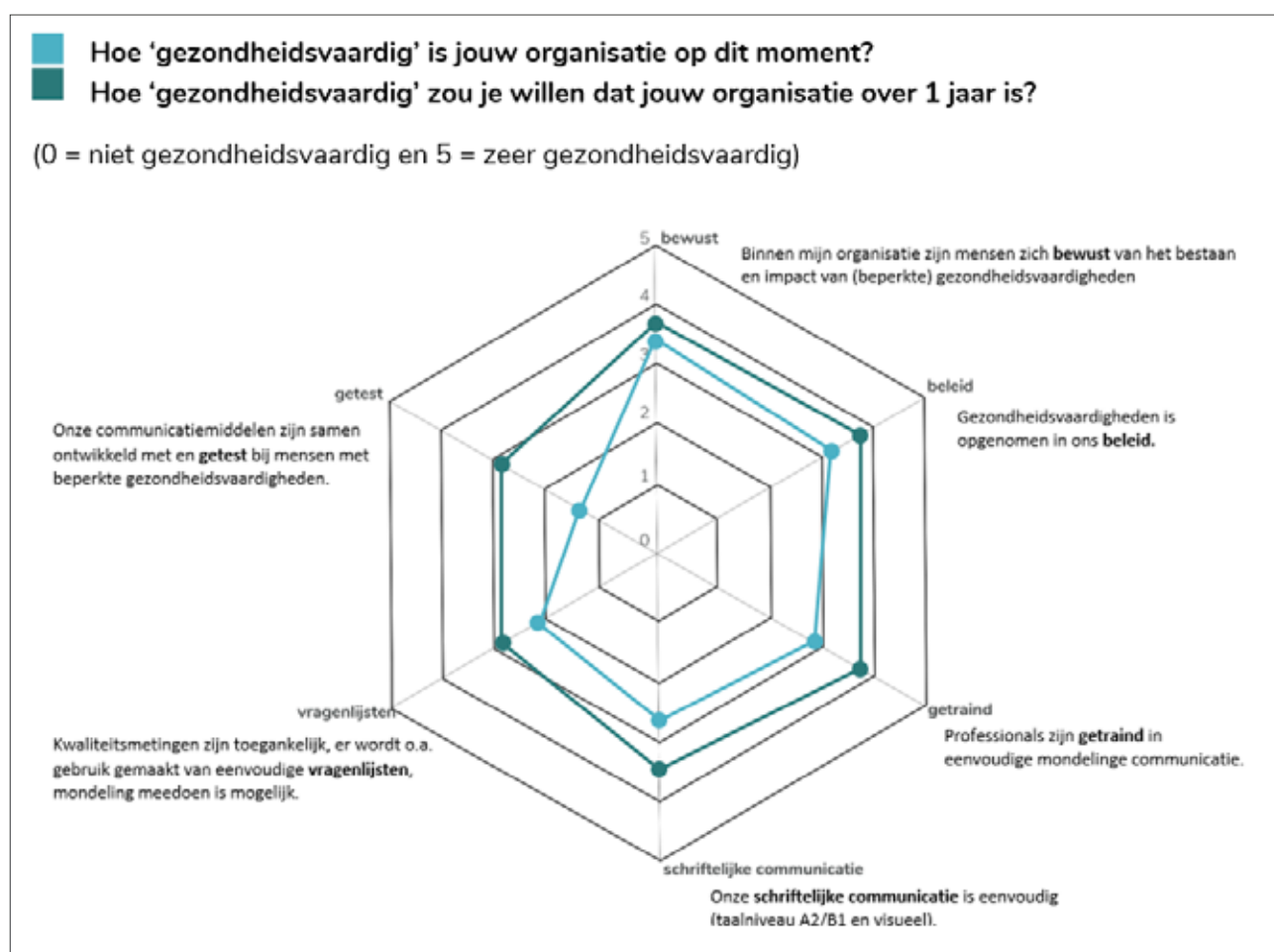
De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald. Hieronder lichten wij enkele resultaten uit:

- De Alliantie Gezondheidsvaardigheden is gegroeid tot 110 partners. We zijn samengegaan met de Alliantie "Gezondheid en Geletterdheid". Hiermee hebben we meer kennis en activiteiten in huis gehaald rond het verbeteren van vaardigheden bij de patiënt en cliënt. Deze activiteiten komen samen in de nieuwe werkgroep "Taal maakt Gezonder". Ook is de werkgroep "Ziekenhuizen" opgericht. We organiseerden twee netwerkbijeenkomsten. In het voorjaar kozen we vanwege de uitbraak van het coronavirus voor een kleine vorm met thematische werksessies (40 deelnemers). In het najaar organiseerden we een volledige online netwerkbijeenkomst met 90 deelnemers, waarin we het 10-jarig bestaan van de alliantie vierden. Ook ontwikkelden we een animatie over de alliantie. Diverse partners hebben

begrijpelijke voorlichting ontwikkeld over de pandemie. We bundelden deze materialen in een speciaal themadossier. Dit illustreert wat we de afgelopen jaren met elkaar hebben bereikt: een bewustzijn onder de partners van het belang van toegankelijke communicatie en het kennisniveau om deze communicatiemiddelen vervolgens te kunnen ontwikkelen.

- We deden opnieuw onderzoek naar 'gezondheidsvaardige organisaties'. De respons was met 21 mensen lager dan gehoopt, mede doordat alleen online uitvraag mogelijk was vanwege het coronavirus. Toch geeft het 'spinnenweb' (zie afbeelding) goed weer waar organisaties staan en waar hun ontwikkelbehoefte ligt. De grootste wens ligt bij het meer testen van materialen. Dit onderstreept het belang van het inrichten van een testcentrum in 2021. Ook op het

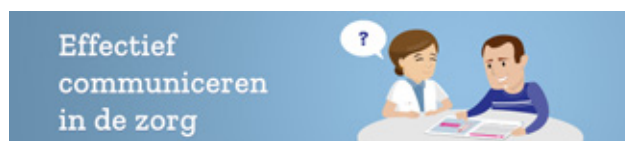
Spinnenweb 'gezondheidsvaardige organisatie': huidige en gewenste situatie

Afbeelding uit het rapport "Onderzoek gezondheidsvaardige organisaties 2020"

gebied van training van professionals, toegankelijke vragenlijsten en schriftelijke communicatie gaven de deelnemers aan te willen verbeteren. Als belemmeringen werden naast beschikbare tijd (81%) en middelen (57%), ook urgentiebesef (43%) en bekendheid van het thema (38%) genoemd. Dit geeft aan dat we ook het komende jaar moeten blijven inzetten op agendering. Op basis van internationale modellen ontwikkelden we een profiel van een toegankelijke organisatie. Deze publiceerden we als 'Sneltest gezondheidsvaardige organisatie'.

- Op 9 maart organiseerden we opnieuw de 'terugvraagdag'. Ruim 200 professionals toonden via een evenement op LinkedIn hun interesse. We brachten bij 150 warme contacten de methode en de bijbehorende materialen onder de aandacht. Dit leidde tot een aantal grote bestellingen van de kaart en poster, die in heel 2020 respectievelijk 550 en 173 keer werden besteld door 33 organisaties. We richtten een speciale themapagina in, met drie ervaringsverhalen van professionals die de methode toepassen.
- We breidden het VBI uit met een extra module, die gebruikers verbetertips biedt naar aanleiding van hun score. Ook ontwikkelden we een downloadbare pdf, waardoor dit rapport met verbetertips gemakkelijk te delen is binnen de organisatie. Het VBI is door diverse organisaties ingezet als hulpmiddel om voorlichtingsmateriaal te beoordelen.
- Pharos startte in 2020 met het analyseren van alle vragenlijsten die in de afgelopen jaren zijn vereenvoudigd, getest en hertaald. Hieruit kwam een duidelijk beeld waar een toegankelijke vragenlijst aan moet voldoen. Op de Pharos webpagina 'Inclusief onderzoek', zijn de belangrijkste inzichten ontsloten. Hiermee kunnen onderzoekers en ontwikkelaars zelf aan de slag om duidelijke vragenlijsten te ontwikkelen. Een artikel met voorbeelden volgt in 2021.
- In 2020 is de e-learning Effectief communiceren in de zorg ontsloten via het Pharos leerplatform. Deze e-learning bestaat uit vier inhoudelijke modules, ervaringsverhalen en een praktisch overzicht met artikelen, tools en materialen. Besproken wordt op een interactieve manier: Wat zijn beperkte gezondheidsvaardigheden, hoe herken je ze? Wat zijn gevolgen?, Hoe communiceer je effectief?, Hoe maak je begrijpelijk materiaal en 'Welke hulpmiddelen zijn er?' De e-learning is geaccrediteerd

voor ABAN, V&V, NVvPO en Verpleegkundig Specialisten Register. In 2021 volgen meerdere beroepsgroepen. De e-learning wordt ingezet als losse scholing en in combinatie met vaardigheidstraining. De e-learning is door 930 deelnemers gestart en 307 deelnemers hebben het certificaat behaald.

- De meerdaagse internationale conferentie 'Towards Health literate Hospitals' is door corona niet doorgedaan.

Actuele Zaken en Beleidsadvisering

- In 2020 hebben medewerkers van Pharos samen met een taalambassadeur het eerste [wetenschappelijke artikel in eenvoudige taal](#) gepubliceerd.
- Er zijn meerdere presentaties gegeven op beleidsniveau om de processtappen te delen hoe Pharos tot begrijpelijke en toegankelijke corona informatie is gekomen.

7. Ouderen en gezondheid

Zo lang mogelijk zelfstandig in de thuissituatie oud worden en kunnen blijven meedoen; dit zijn de belangrijke thema's in het maatschappelijk debat over ouderenzorg. Door de vergrijzing neemt het aantal ouderen toe. Cijfers van het CBS laten zien dat de levensverwachting van hoogopgeleide ouderen de laatste jaren is toegenomen, terwijl die van laagopgeleide ouderen gelijk bleef. Daarbij zien we de groep ouderen in Nederland steeds meer divers worden. Specifieke aandacht voor inclusiviteit is nodig zodat ook ouderen met een lagere sociaaleconomische positie, en in het bijzonder oudere migranten, van passend aanbod gebruik kunnen maken. Investeren in een goede toegang tot en kwaliteit van zorg blijft ook op hogere leeftijd van belang.

Pharos heeft zich vanuit het programma Ouderen en Gezondheid in 2020 gericht op ouderen die in hun leven een gezondheidsachterstand hebben opgebouwd en waarbij zelfredzaamheid en zelfstandig wonen niet vanzelfsprekend zijn. De focus lag daarbij op een regionale benadering van de kennisvragen. Voor welke uitdagingen staan stakeholders in de regio's en waar maken zij al verschil? Daarnaast zetten we in op het voorkomen van overbelasting bij mantelzorgers van mensen met dementie. Ook dit jaar hebben we in nauwe samenwerking met de vele partners in de ouderenzorg samengewerkt. Nog sterker dan vorig jaar zagen we dat de aandacht voor 'kwetsbare groepen' bij deze

partners blijft toenemen. Er is veel behoefte aan kennis en tools over dementie bij migranten en over mantelzorg. Ook kwamen er specifieke vragen rond beperkte gezondheidsvaardigheden en dementie. Pharos heeft zich in 2020 vol ingezet om partners in de ouderenzorg met kennis en expertise bij te staan in dit complexe speelveld.

Meerjarendoel 1: Inclusieve ouderenzorg

Kennis en agendering inzetten om te stimuleren dat gemeenten, professionals en organisaties in staat zijn om inclusieve ouderenzorg en -ondersteuning (in de wijk) te bieden.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald. Hieronder enkele hoogtepunten van de uitvoering in 2020:

- Samen met regionale kennisinstituten hebben we kennisvragen op het gebied van inclusieve ouderenzorg opgehaald. We ondersteunden verschillende lerende netwerken bij innovatieve oplossingen (experimenten), zowel procesmatig als op inhoud. Beschikbare kennis deelden we met gemeenten, professionals en organisaties. We kozen hiervoor om goed te kunnen aansluiten bij de verschillende aanpakken in de regio's. Zo is het voor stakeholders uit de regio makkelijker om kennis over inclusieve ouderenzorg op te nemen in de eigen werkwijze.
- In Salland en Twente, Amsterdam en Noord Overijssel/Zwolle zijn samen met regionale kennisinstituten bijeenkomsten (werktafels) voor bestuurders en beleidsmakers georganiseerd om actuele beleidsopgaven op het gebied van zorg en ondersteuning aan (kwetsbare) ouderen te formuleren. Hieruit kwam naar voren dat er vooral kennisvragen liggen bij de woon-zorgopgave van oudere migranten in de bredere integrale context van welzijn en publieke gezondheidszorg. Deze werktafels leverden ook weer waardevolle input op voor andere regio's, waardoor de vraag ontstond naar de mogelijkheid om goede voorbeelden te delen. Daar zullen we in 2021 gehoor aan geven in een webinar en verschillende masterclasses.

- Op basis van beschikbare kennis over inclusieve ouderenzorg en ontwikkelingen op het gebied van wonen zijn [innovatieve oplossingsrichtingen verkend en met de regio's gedeeld](#). Vier factoren zijn hierbij van belang in het werken aan inclusieve ouderenzorg: het langer thuis wonen, de toename in SEGV onder ouderen, de toename in complexiteit van de zorgvraag en het groeiende tekort aan handen in de zorg. In de regio's wordt aan het volgende gewerkt: Onder de vleugels van het programma 'Gezond ouder worden in 2 werelden' wordt met living labs en een leernetwerk kennis gedeeld, veelal door zorg en in onderwijs. In de gemeente Amsterdam wordt samen met de zorgverzekeraar stevig ingezet op de stadsbrede Coalitie Ouderen, waar wonen en welzijn naast zorg centraal staan. De gemeente Zwolle faciliteert een groot bestuurdersnetwerk dat zich hard maakt voor cultuursensitieve ouderenzorg. En in Nijmegen is een start gemaakt om professionals te verbinden. We waren medeorganisator van een webinar voor zorg- en welzijnsprofessionals van verschillende organisaties. Het webinar is een van de activiteiten bedoeld om expertise binnen een groeiend netwerk te delen. In al deze ontwikkelingen draagt Pharos expertise bij. In Amsterdam en in Salland en Twente is een werkagenda opgesteld die in 2021 wordt uitgevoerd in samenwerking met Pharos.
- In 2020 hebben we afspraken gemaakt met verschillende stakeholders uit de regio's om in 2021 verder te werken aan 6 experimenten. Het is niet gelukt in 2020 hier al impulsmiddelen voor te vinden. Twee experimenten worden uitgevoerd in samenwerking met Platform 31. Er zijn inmiddels samenwerkingsafspraken gemaakt om in 2021 aan de behoefte voor cijfermatige onderbouwing van woon-zorgopgaven rond ouder wordende migranten en de kwalitatieve duiding hiervan.

Voor het derde experiment zijn er afspraken met stakeholders uit Amsterdam voor begeleiding in 2021 op het thema dementie en oudere migranten, rond de integratie van welzijn, zorg en betrokkenheid van lokale partijen en burgers.

- In 2020 is expertise bijgedragen aan het bestuurdersnetwerk in Zwolle, aan het programma 'Gezond ouder worden in 2 werelden' in Overijssel en aan het versterken van het Netwerk in Nijmegen waarbij is gefaciliteerd in het proces van netwerk-leren. Dit zal worden voortgezet in 2021 en bijdragen aan het tot stand brengen van een effectief werkproces.

Meerjarendoel 2: Voorkomen van overbelasting mantelzorgers bij dementie

Kennis en expertise inzetten op het gebied van adequate zorg en ondersteuning van ouderen met dementie met een lage opleiding en/of een migrantenachtergrond en het voorkomen van overbelasting van hun mantelzorgers.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan 2020 zijn conform plan behaald. Hieronder enkele hoogtepunten van de uitvoering in 2020:

- We hebben samen met mantelzorgers, partner-organisaties en aanbieders van dementiezorg de behoefte aan zorg en ondersteuning bij ouderen met dementie met een lage opleiding en/of een migrantenachtergrond verder verkend. We maakten hierbij gebruik van de uitkomsten van het onderzoek naar kansrijke elementen van preventieve activiteiten voor ouderen die onvoldoende worden bereikt (RIVM 2018, met medewerking van Pharos). De focus lag op het stimuleren van goede voorbeelden van duurzame inzet van mantelzorgers en het voorkomen van overbelasting. Daarnaast continueerden we onze activiteiten binnen het programma Dementiezorg voor Elkaar en het project Taking Care of Caregivers binnen Memorabel (ZonMw). Gekozen is om zo dicht mogelijk op de behoeften van professionals en van ouderen met dementie en hun mantelzorgers te zitten. Zo is de kennis en expertise op het gebied van adequate zorg en ondersteuning en het voorkomen van overbelasting goed te integreren in de praktijk, terwijl het goed aansluit bij de wensen en behoeften van ouderen en hun mantelzorgers.

- In een *webinar* zijn tools en kennis over dementie bij mensen met lage ses en/of een migratieachtergrond en samenwerking met en ondersteuning van mantelzorg gedeeld met gemeenten, kenniscentra en zorgorganisaties. Aan het *webinar* namen 190 mensen deel.
- We hebben met verschillende lokale en regionale partijen kennis gedeeld en de dementieproducten onder de aandacht gebracht. Bijvoorbeeld tijdens het jaarevent van Deltaplan Dementie in workshops. Onze themapagina 'Gezond ouder worden' vormt als het ware een 'toolbox' en wordt goed gevonden [1652 views in 2020]. Ook delen we onze kennis en informatie over dementie en migranten via websites van externe partners: *Zorg Voor Beter* en *Dementiezorg voor Elkaar*.
- Deze kennis zetten we ook in om technologie aan te laten sluiten bij mensen met dementie met een lage ses en/of migratieachtergrond. Dat deden we bijvoorbeeld met de publicatie Smits C (2020). Het geschenk van de eeuw? Sociologie Magazine, 28 (2), 10-11. Voor laaggeletterde ouderen slaagden we er in een projectaanvraag (ZonMw-AAL) gefinancierd te krijgen gericht op beter passende visualisaties binnen leefstijl apps (startdatum 1 april 2021).
- In een co-creatiegroep met zowel mantelzorgers van migranten met dementie, als met docenten van opleidingen tot casemanager dementie, werkten we aan de ontwikkeling van (digitale) instrumenten in het kader van *Taking Care of Caregivers*. De instrumenten hebben tot doel bij te dragen aan een situatie waarin mantelzorgers en ouderen in kaart kunnen brengen wat zij zelf nodig hebben aan zorg, ondersteuning en voorzieningen in hun woonomgeving om zo lang mogelijk met dementie zelfstandig thuis te blijven wonen. Hiermee kan het gesprek gevoerd worden over het delen van zorg binnen de familie en met zorgverleners. De ontwikkeling loopt verder in 2021. Vanwege COVID-19 zullen de tools eind 2021 of begin 2022 opgeleverd worden.
- Aansluitend op de ambities van het Topsectorenbeleid, met name pijler 4 van Health-Holland, deelt Pharos haar kennis in verschillende wetenschappelijke consortia. Zo namen we deel aan de onderzoeksprojecten So-Iso, POLAR en de aanvraag voor ABOARD en zijn we betrokken bij het consortium RADAR dat de uitdaging van primaire preventie van dementie aan wil gaan. Inclusieve wetenschap helpen we hiermee stevig op

de agenda te zetten en onze kennis over onderzoek met oudere mensen die leven in sociaal kwetsbare situaties is verder gedeeld met onderzoekers. Bijvoorbeeld in de artikelen 'Co-creatie met migranten en laaggeletterden' en 'De ervaringen van oudere co-onderzoekers' in *TVZ*.

Actuele Zaken en Beleidsadvisering

Het programma Ouderen en Gezondheid werd in 2020 weer veel benaderd voor advies, workshops, lezingen en het delen van kennis. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

Workshops en lezingen:

- Presentaties bij Alzheimer Europe Conference 2020.
- Scholing aan "Onze Huisartsen" (Arnhem) voor de aangesloten huisartsen en praktijkondersteuners uit de regio in samenwerking met het Arnhems Fonds Achterstandswijken. We hebben aandacht besteed aan diverse thema's met betrekking tot achterstandsproblematiek waaronder laaggeletterdheid en dementie en migranten.
- Jaarevent Deltaplan Dementie: bijdrage vanuit Pharos en vanuit DvE over het onderwerp dementie en migranten en mensen met beperkte gezondheidsvaardigheden.
- In de Week van de Eenzaamheid op het startcongres van de gemeente Den Haag is een bijdrage geleverd over het betrekken en bereiken van mensen in kwetsbare situaties en de werkzame elementen van eenzaamheidsinterventies voor lage ses en migranten.
- Presentatie over de Zorgstandaard Dementie bij de online conferentie 'Semi-stationary care for people with dementia and during self-isolation' in St. Petersburg, Rusland.

Commissies en (internationale) werkgroepen:

- We zijn actief in ENIEC (European Network on Intercultural Elderly Care) als lid en als bestuurslid. Gedurende het jaar is veel online uitwisseling geweest rondom COVID-19 en migranten in andere Europese landen.
- We maken onderdeel uit van de GSMERH COVID-19 working group, waarin vanuit onderzoeksperspectief zorgen en vragen omtrent COVID-19 en migranten met internationale onderzoekers is besproken.
- Lid adviescommissie van het onderzoek 'Towards nursing competencies which improve access to care for Turkish and Moroccan migrants with dementia and their informal caregivers' vanuit Windesheim, VU en Amsterdam UMC.

- Lid promotiecommissie van het promotieonderzoek 'Patient coaching in medical specialist consultations' vanuit UMCG en Radboud Universiteit (Alders).
- Lid promotiecommissie van het promotieonderzoek 'Health promotion in older adults' vanuit UMCG en Windesheim (Marcus Varwijk)
- Lid adviescommissie van het promotieonderzoek 'Training general practitioners in advance care planning in dementia care' (Tilburgs)
- Lidmaatschap INTERDEM (pan-European network of dementia researchers),
- Lidmaatschap taskforce 'Assistive technology, Intercultural dementia care, Prevention of dementia'.
- Deelname aan ZonMw-werkgroep 'Kwaliteit van zorg'.
- Accounthouder diversiteit binnen het Zorg Voor Beter platform
- Lid van de Alzheimer Europe Workinggroup 2020 wat leidde tot de publicatie: 'Intercultural dementia care for health and social care providers: a guide'.
- Advies aan het Dementienetwerk Twente bij de ontwikkeling van een tool voor oudere migranten met dementie. Opleverdatum 2021.

Publicaties:

- Co-auteur in publicatie in The Gerontologist, volume 60, issue 2 (p. 340-349), maart 2020 'Persons With a Migration Background Caring for a Family Member With Dementia: Challenges to Shared Care'.
- Publicaties en eindrapportage vanuit So-Iso zijn input geweest voor het RIVM-rapport over thuiswonende ouderen tijdens COVID-19 en is meegenomen in het advies aan het OMT. Voor alle publicaties zie www.coronatijden.nl.
- Pharos is redactielid van 'Denkbeeld'; een vakblad op het thema dementie.

Extra activiteiten ten gevolge van COVID-19:

- Nieuwsbericht: <https://www.pharos.nl/nieuws/zorgverleners-en-vrijwilligers-bellen-met-kwetsbare-ouderen-corona-isolement-is-een-probleem/>

ofwel om ouderen te attenderen op telefoonnummers waar betrouwbare informatie over COVID-19 verkregen kon worden in verschillende talen.

Dit nieuwsbericht is tot stand gekomen mede op basis van de ervaringen van ouderen verzameld binnen ons netwerk van professionals en vrijwilligers in Nederland, en de ervaringen van oudere migranten in verschillende Europese landen via ons netwerk bij ENIEC. Het is tevens vertaald naar het Engels en zo met de Europese leden gedeeld.

Omdat er in de eerste lockdown grote behoefte was aan betrouwbare informatie onder ouderen met een lage ses en migranten in het bijzonder, is dit artikel opgesteld waarin professionals en vrijwilligers worden aangemoedigd om ofwel zelf te bellen met ouderen,

8. Gezondheid asielzoekers en vluchtelingen

Voor vluchtelingen en asielzoekers zijn de gevolgen van de coronapandemie vaak extra groot. Vluchtelingen zijn dikwijls getraumatiseerd als ze naar Nederland komen en ervaren veel stress door de onzekerheid waarin ze verkeren. Ook worden zij, door hun gemiddeld zwakkere economische positie, meer geraakt door de gevolgen van corona en de maatregelen. Daarbij bereikt informatie over corona en de maatregelen hen vaak onvoldoende door taalbarrières en beperkte gezondheidsvaardigheden. Pharos heeft in 2020 haar kennis en kunde ingezet om professionals te ondersteunen in het bereiken en helpen van vluchtelingen in tijden van COVID-19. Dit deden we onder meer door inzet op de tweetalige Facebookpagina's van Gezond in Nederland, het ontwikkelen van een handreiking en tutorial voor psychosociale begeleiders en het opleiden en begeleiden van sleutelpersonen die constant contact hebben gehouden met hun achterban tijdens de lockdown.

In 2020 is de Body of knowledge op het gebied van vluchtelingen en gezondheid in stand gehouden en ge-update met nieuwe kennis en handvatten om de zorg en begeleiding van vluchtelingen zo goed mogelijk vorm te geven. Dit deden we onder meer door het bundelen van onze kennis over casuïstiek, het herzien van de kennissynthese gezondheid statushouders en onderzoek naar de gezondheid van statushouders op de werkvloer. Daarnaast hebben we op verschillende manieren input geleverd aan voorbereidingen van de nieuwe wet inburgering, onder meer door input in verschillende (internet)consultaties en het aangaan van

een samenwerking met Divosa om gemeenten voor te bereiden op deze opgave.

Meerjarendoel 1

Kennis ontwikkelen en verspreiden, met actieve betrokkenheid van statushouders zelf, om zo veel mogelijk vluchtelingen en statushouders te kunnen bereiken met laagdrempelige informatie over gezondheid en de brug te slaan tussen zorgvraag en zorgaanbod.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald. Hieronder enkele hoogtepunten van de uitvoering in 2020.

Sleutelpersonen gezondheid statushouders

- De vraag naar sleutelpersonen blijft onverminderd groot, waardoor het afgelopen jaar weer 45 nieuwe sleutelpersonen konden worden opgeleid. Meer dan 30 sleutelpersonen namen deel aan verdiepende trainingen waaronder op het gebied van opvoedondersteuning en de meldcode huiselijk geweld. Ook zijn er extra intervisiebijeenkomsten georganiseerd om elkaar steun te bieden en signalen op te halen ten tijde van de lockdown en is er in samenwerking met Rutgers een training ontwikkeld op het gebied van seksualiteit. Tevens is de collectieve kennis over de inhoudelijke baggage waar sleutelpersonen over beschikken geborgd in een werkboek dat sleutelpersonen tijdens en na de training kunnen gebruiken als naslagwerk.

In 2020 is het werken met sleutelpersonen genomineerd voor de Avicennaprijs en geëindigd bij de laatste drie genomineerden. Oordeel jury: "Het project laat zien dat de verschillende gemeenschappen van nieuwkomers zelf verantwoordelijkheid nemen voor de gezondheid en voor hun rol en participatie in de Nederlandse samenleving. De sleutelpersonen dragen op indrukwekkende wijze bij aan het verkleinen van gezondheidsverschillen. De begeleiding en monitoring door Pharos is goed."

- Om zo veel mogelijk kennis te kunnen verspreiden over werving, selectie, training en blijvende inzet van sleutelpersonen is in kaart gebracht welke werkzame elementen worden gebruikt in de gemeente Haarlem, koploper op dit gebied. De kennis die hier is opgedaan is verwerkt in een infosheet dat andere geïnteresseerde partijen kan informeren en inspireren in het werken met sleutelpersonen. Tevens zijn er meer dan 50 informatiegesprekken met gemeenten en maatschappelijke organisaties gevoerd die met sleutelpersonen samenwerken of hierin geïnteresseerd zijn.
- Om te leren over het signaleren en bespreekbaar maken van gezondheidsproblematiek binnen taalscholen heeft Pharos een pilot uitgevoerd in 3 Utrechtse taalscholen waar sleutelpersonen zijn ingezet. Ondanks het feit dat alle begeleiding online plaats moest vinden zijn de taalscholen enthousiast over de samenwerking en onderschrijven zij de meerwaarde. Over de bevindingen is een artikel verschenen in het tijdschrift Les en deze zijn gedeeld tijdens een webinar op de online NT2 conferentie 2020.
- Het afgelopen jaar is er met verschillende partners gewerkt aan een gezamenlijke visie op het samenwerken met sleutelpersonen. Samen met Nidos en Arq zijn er bouwstenen ontwikkeld voor een mission statement in het werken met sleutelpersonen. Ook heeft Pharos bijgedragen aan een onderzoek van Verwey Jonker over de inzet van sleutelpersonen in de inburgering. Ook heeft Pharos (mede) op basis hiervan kennis en best practices uitgewisseld met Vluchtelingenwerk.

Toegankelijke voorlichtingsmaterialen

- Het afgelopen jaar zijn alle laagdrempelige voorlichtingsmaterialen in kaart gebracht die nuttig zijn voor taalscholen. Op basis hiervan zijn taalscholen en het COA geïnformeerd en zijn de gebundelde materialen toegestuurd. Tevens zijn 15 bestaande beeldverhalen van Pharos vertaald naar het Tigrinya en Arabisch en deze zijn vervolgens verspreid via de Facebookpagina's en de website van Gezond in Nederland.
- Juist in tijden van corona heeft het platform Gezond in Nederland haar meerwaarde bewezen. Minimaal wekelijks zijn er berichten gepost over de coronamaatregelen en bijbehorende risico's. Met behulp van aanvullende financiering van ZonMw

hebben we het platform uit kunnen bouwen met een extra taal waardoor ook de Farsi sprekende doelgroep is bediend. Hiermee worden nu maandelijks 6.000 Farsi sprekers bereikt. Het aantal volgers van het platform is inmiddels gestegen naar 35.000 mensen. Coronaposts hadden vaak een groot bereik, de post met het hoogste bereik op Eritreeërs gezond had bijvoorbeeld 45.000 views. Met verschillende partijen waaronder SZW en CAS zijn gesprekken gevoerd over borging van het platform. Het is echter nog niet gelukt om hier langdurende financiering en commitment voor te vinden.

- In de coronatijd hebben gezinnen meer last van stress. Dit komt door bijvoorbeeld thuisonderwijs geven en ouders die verplicht thuis werken. Gezinnen zitten langere tijd samen, vaak in kleine huizen en ook kunnen zij minder ondernemen. Hierdoor lopen de spanningen geregeld hoog op. In eenvoudig voorlichtingsmateriaal in verschillende talen is aandacht besteed aan wat ouders zelf kunnen doen wanneer zij een grote mate van stress ervaren (stress en opvoeden).
- Het bereiken en betrekken van de mensen om wie het gaat is een van de speerpunten van Pharos. Elk programma werkt met eigen sleutelpersonen, vertegenwoordigers of ambassadeurs die als stem dienen voor de eigen achterban. Door het opzetten van een inclusief panel kan het werk van Pharos worden getoetst zodat dit blijft aansluiten voor de mensen om wie het gaat. In 2020 heeft het programma Gezondheid asielzoekers en vluchtelingen bijgedragen aan een visiedocument hoe wij dit doel willen bereiken Pharos breed. Door corona is er vertraging opgetreden in het werven van een inclusief panel. Dit zal daardoor in 2021 worden gestart.

Meerjarendoel 2

Kennis ontwikkelen en bundelen om professionals en vrijwilligers werkzaam in de asielopvang c.q. asielketen, gezondheidszorg en in gemeenten in staat te stellen om tijdige signalering en adequate preventie, begeleiding en zorg te bieden aan asielzoekers, vluchtelingen en ongedocumenteerden.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald, met uitzondering van een verkenning naar psychosociale interventies. In

plaats hiervan is kennis ontsloten rond het bereiken van vluchtelingen ten tijde van corona. In verband met corona is de ontwikkeling van de kennisproducten op het gebied van verschuivende rolpatronen en gezondheid op de werkvloer iets vertraagd waardoor ze begin 2021 worden uitgebracht.

Kennis synthese

- Om de body of knowledge op het gebied van gezondheid van vluchtelingen up to date te houden is de kennis synthese: gezondheid van nieuwkomende vluchtelingen en indicaties voor zorg preventie en ondersteuning, herzien en aangevuld op basis van de nieuwste wetenschappelijke literatuur en kennis. Er is voor gekozen om ons hierbij te focussen op drie onderwerpen die de grootste invloed hebben op de gezondheid van nieuwkomers en waarvan de meeste nieuwe literatuur is verschenen: mentale gezondheid, het sociaal domein en seksuele en reproductieve gezondheid.

Mentale Gezondheid

- Om in te spelen op de actualiteit van corona is er gekozen om in plaats van de verkenning naar de werkzame elementen van bestaande psychosociale interventies ons te focussen op het ontsluiten van kennis over bereiken van vluchtelingen ten tijde van corona. In samenwerking met Arq en de Parnassia groep ontwikkelden we: 'Oog voor Diversiteit tijdens corona-crisis': een handreiking voor psychosociale ondersteuning aan migranten, vluchtelingen en asielzoekers tijdens de coronapandemie. Ook organiseerden we een online tutorial over dit onderwerp.
- In maart organiseerden we tijdens de week van de gezondheidsverschillen in samenwerking met ZonMw het symposium 'Psychische zorg voor vluchtelingen'. Tijdens dit symposium waren er 90 mensen aanwezig en was er onder andere een paneldiscussie over de vraag 'psychische zorg aan vluchtelingen, wat gaat goed en wat kan beter?'.
- Door middel van een literatuurstudie, focusgroep discussies en een inventarisatie onder professionals is er onderzoek gedaan naar de effecten van verschuivende rolpatronen tussen mannen en vrouwen bij vluchtelingen die nieuw zijn in Nederland. Dit heeft geleid tot een artikel dat in 2021 gepubliceerd zal

worden en breed gedeeld. Ook ontwikkelden we op basis hiervan een laagdrempelige tool, in de vorm van praatkaartjes met werkwijzer, waarmee begeleiders dit onderwerp (individueel of in groepen) bespreekbaar kunnen maken.

- In samenwerking met de Hogeschool Utrecht en Werkkracht Ede is een onderzoek gedaan naar gezondheid van statushouders op de werkvloer. De uitkomsten zijn verwerkt in een handreiking 'Gezonde statushouders op de werkvloer'. In 2021 wordt deze gepubliceerd en gepresenteerd tijdens een webinar.

Kwetsbare groepen

- Casuïstiek rondom extra kwetsbare individuen is in kaart gebracht in het handboek: Hoe help ik een vluchteling? Tips en adviezen voor de eerstelijns en het sociaal domein' aan de hand van casuïstiek over psychosociale problematiek. De 10 casussen in dit handboek zijn bewerkingen van praktijksituaties, gebaseerd op realistische problematiek, vragen en dilemma's. Het handboek zal in 2021 breed onder professionals worden verspreid.
- Pharos heeft haar kennis rond gender-gerelateerd geweld gedeeld tijdens twee interactieve webinars voor 35 professionals van onder andere Veilig Thuis, de JGZ, Centrum voor Seksueel Geweld en de Raad voor de Kinderbescherming. Daarnaast is zij een samenwerking en adviestraject aangegaan met de Stichting Voice of All Women. Het doel hierbij is om een door hen ontwikkelde participatieve methodiek voor het bespreekbaar maken van seksueel geweld te gaan evalueren en documenteren. Pharos zal met additionele financiering van ZonMw het komende jaar deze methode optekenen en breed verspreiden onder professionals en migrantenorganisaties.

Meerjarendoel 3

Kennis inzet om te stimuleren dat gemeenten, professionals en vrijwilligers beschikken over heldere informatie voor zorg, begeleiding en opvang van zieke ongedocumenteerden en weten hoe zij dit vorm kunnen geven, ook bij terugkeertrechten.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald. Hieronder enkele hoogtepunten van de uitvoering in 2020:

- Pharos heeft haar kennis op het gebied van ongedocumenteerden breed gedeeld. We hebben onze kennis onder andere ingebracht in de begeleidingscommissie van twee onderzoeken onder leiding van het WODC: de Plan- en procesevaluatie Landelijke Vreemdelingenvoorzieningen, verschenen in juni 2020, en de Tussenevaluatie pilot Landelijke Vreemdelingenvoorzieningen, die in maart 2021 verschijnt. Er zijn daarnaast vragen beantwoord van diverse professionals en media over gezondheid en zorg voor ongedocumenteerden of mensen in vreemdelingendetentie.
- Pharos faciliteert de netwerkorganisatie Lampion waarin landelijke organisaties samenwerken om informatie en advies over zorg aan illegalen te bundelen. De website van Lampion werd in 2020 meer dan 7.900 keer geraadpleegd. Tevens werden er 65 vragen beantwoord over zorg aan ongedocumenteerden.

Actuele zaken en agendering

Rond het thema vluchtelingen en asielzoekers bestaat een permanente stroom van vragen van diverse aard. Er is in 2020 vanuit het programma bijvoorbeeld bijgedragen aan:

- Kennisdeling rond gezondheid en de nieuwe wet inburgering. Dit deden we door bij te dragen aan kennissessies en expertmeetings, door SZW input te leveren middels internetconsultaties, en door met diverse stakeholders kennis te delen.
- Publicatie van artikelen in tijdschriften: onder andere in GZ psychologie, Medisch Contact, Voetsporen en Jurisprudentie Vreemdelingenrecht.
- Ontwikkeling van Q&A rond jongensbesnijdenis.
- Leveren van input in onderzoeken: onder andere van Significant, RIVM en KIS.
- Input voor journalisten: Vrij Nederland, NRC, Brabants dagblad, Kassa en Argos.

9. Vrouwelijke Genitale Verminking

Zelfbeschikking is een groot goed in Nederland. Door migratie zijn er culturele tradities naar Nederland gekomen die zelfbeschikking in de weg kunnen staan. Traditionele praktijken, zoals vrouwelijke genitale verminking, eer-gerelateerd geweld en huwelijksdwang en achterlating, perken de vrijheid van het individu in en brengen groot psychisch en fysiek lijden met zich mee.

In februari 2020 heeft VWS de Actieagenda Schadelijke Praktijken gelanceerd. Hierin concludeert ze dat er: 'onvoldoende grip en zicht is op schadelijke praktijken in Nederland en dat de huidige aanpak versnipperd is en onvoldoende werkt.' In de actieagenda schadelijke praktijken die VWS, mede namens de ministers van SZW, OCW en BuZa, heeft gelanceerd wordt gepleit voor een samenhangende aanpak van schadelijke praktijken, om deze eerder en beter in beeld te krijgen en te stoppen en duurzaam op te lossen. Het plan beoogt dat professionals beter leren de problemen vroegtijdig te herkennen, dat zij signalen en vermoedens melden en vervolgens kunnen handelen met de juiste vaardigheden en instrumenten. Vanuit onze expertise op het gebied van schadelijke praktijken, en met name vrouwelijke genitale verminking (VGV), heeft Pharos uitgebreide input geleverd op deze agenda en zal vanaf 2021, in nauwe samenwerking met andere (kennis)partijen en migranten- en zelforganisaties, een belangrijk gedeelte van deze agenda mede uit gaan voeren.

Corona heeft in 2020 een enorme impact gehad op vrijwel alle facetten van het leven in Nederland. Zo ook op het thema Vrouwelijke Genitale Verminking. Omdat kinderen dit jaar door de lockdown gedeeltelijk minder in beeld waren bij scholen en instanties zijn er zorgen dat er minder zicht is geweest op VGV, net als op andere vormen van kindermishandeling. Tegelijkertijd is de verwachting dat mensen minder zijn gaan reizen naar landen van herkomst. Desondanks is dit risico niet uit te sluiten. Daarom heeft Pharos er voor gekozen om extra in te zetten op de actie 'preventie aandacht rondom vakantieperioden' en deze zowel in de zomer als in de winter in te zetten en om scholen tot op te roepen tot

alertheid. Ook heeft Pharos zich in 2020 weer vol ingezet voor de basistaken van het focal point VGV op het gebied van preventie, zorg en kennis en heeft de resultaten zoals deze waren beschreven in het jaarplan weten te behalen.

Meerjarendoel 1: preventie VGV

Kennis en expertise inzetten om te stimuleren dat meisjes in Nederland geen risico meer lopen om besneden te worden.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald. Hieronder enkele hoogtepunten van de uitvoering in 2020:

- In 2020 heeft Pharos op verschillende manieren haar kennis gedeeld. 260 professionals van Veilig Thuis, de JGZ en verloskundigen hebben een certificaat gehaald voor de VGV e-learning 'in gesprek over meisjesbesnijdenis'. Ook werd kennis gedeeld tijdens een bijeenkomst voor 42 aandachtsfunctionarissen die vanwege corona online werd gehouden. Tevens werden 40 medewerkers van Veilig Thuis Noord-Holland en 30 medewerkers van het COA getraind in het signaleren en bespreekbaar maken van VGV. De feedback die is voortgekomen uit de evaluatie van deze kennisdeling wordt meegenomen ter verbetering van toekomstige bijeenkomsten.
- Het landelijk overleg preventie is het afgelopen jaar twee maal online georganiseerd voor landelijke voortrekkers en coördinatoren van regionaal VGV preventiebeleid. Tevens is het aantal regio's dat is vertegenwoordigd uitgebreid.
- Omdat werd verwacht dat in verband met corona veel reizen naar herkomstlanden werden uitgesteld, is de actie 'preventie aandacht rondom vakantieperioden' twee keer georganiseerd, zowel voor de zomer als in de aanloop tot de kerstvakantie. De actie is in verschillende externe nieuwsbrieven opgepakt en verspreid, waaronder die van Huiselijk Geweld, Actiz, GGD GHOR NL, NCJ, maar ook van Pharos en het Focal Point.
- In de training voor sleutelpersonen Gezondheid Asielzoekers en Vluchtelingen is uitgebreid aandacht besteed aan VGV. Aan de werkboeken voor

sleutelpersonen VGV en gezondheid statushouders is het afgelopen jaar een extra hoofdstuk toegevoegd over clitorale reconstructie.

- In samenwerking met FSAN heeft Pharos twee (online) trainingsdagen verzorgd waarbij 11 sleutelpersonen zijn getraind in motiverende gespreksvoering, het geven van groepsvoorlichtingen (in coronatijd) en het toepassen van het cursusmateriaal (werkboek). Tevens is er een verdiepende training aangeboden aan sleutelpersonen over de meldcode huiselijk geweld.
- Pharos heeft het afgelopen jaar een bijdrage geleverd aan de verdere kennisdeling van VGV binnen de gemeentelijke aanpak kindermishandeling en huiselijk geweld. Zij heeft deze kennis onder andere ingebracht door meermaals aan te haken bij de landelijke overleggen van Geweld Hoort Nergens Thuis. Er is ook een onderzoeksaanvraag samen met de regio Utrecht gehonoreerd door ZonMw, over het bespreekbaar maken van VGV, met als neven doel om de regionale samenwerking te versterken. Tevens zijn er adviezen gegeven aan de gemeente Haarlemmermeer over hoe de gemeente een aanpak op VGV kon vormgeven en kon samenwerken met sleutelpersonen. Ook heeft Pharos de gemeente Arnhem ondersteund naar aanleiding van (verkeerde) berichtgeving omtrent het aantal meisjes die risico zouden lopen op VGV in de regio.
- Pharos heeft aandacht gevraagd voor het incorporeren van aandacht voor VGV binnen de nieuwe wet inburgering door dit op te nemen in de folder voor het ondersteuningsaanbod van het programma asielzoekers vluchtelingen voor gemeenten.

Meerjarendoel 2: zorg na VGV

Kennis en expertise inzetten om te stimuleren dat vrouwen in Nederland die besneden zijn de zorg ontvangen die zij nodig hebben.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald, met uitzondering van de oplevering van toegankelijk voorlichtingsmateriaal over de medische leidraad, deze is vertraagd door corona. Hoogtepunten van de uitvoering in 2020 waren:

- In 2020 is er een diverse groep aan zorgprofessionals (in opleiding) bereikt met kennis over VGV en het

belang van het bespreekbaar maken van zorg bij vrouwen die besneden zijn. Op het LOVAH congres heeft Pharos een workshop verzorgd over VGV aan huisartsen in opleiding. Voor de workshop vond een nulmeting plaats en achteraf hebben deelnemers per mail een nameting ingevuld. Hieruit bleek dat de kennis- en vaardigheden van de deelnemers met betrekking tot het behandelen en/of doorverwijzen, signaleren en gespreksvaardigheden zijn toegenomen. Ook zouden alle deelnemers de workshop aan een collega aanraden. Daarnaast is aan 15 verpleegkundigen, verbonden aan het LUMC, een workshop gegeven als onderdeel van een nascholing over cultuur sensitieve zorg. Deze workshop kreeg in alle onderdelen topscores tijdens de evaluatie. Tot slot zijn er een (online) gastcollege verzorgd voor geneeskundestudenten van het Erasmus MC als onderdeel van het Tropenblok en een gastles binnen de opleiding forensische verpleegkunde via de NSPOH.

- Pharos heeft in 2020 (nog steeds) een leidende rol in de overleggen van de projectleiders van de VGV nazorgsprekuren. Voorheen lag deze taak bij GGD GHOR Nederland, maar zij had hier in 2020 geen capaciteit voor. Er zijn twee (online) overleggen geweest en Pharos heeft projectleiders tussentijds ondersteund bij vragen en advies. Tevens zijn de werkzame elementen van zorg voor besneden vrouwen in kaart gebracht. De werkzame elementen zijn gebundeld in een handreiking voor (aankomende) zorgprofessionals zoals huisartsen, verloskundigen en verpleegkundigen (in opleiding). Deze handreiking is beschikbaar op de onderwijspagina van Pharos.
- Pharos heeft gewerkt aan toegankelijk voorlichtingsmateriaal over de leidraad 'Zorg aan vrouwen met VGV' door het ontwikkelen van een voorlichtingsvideo voor de doelgroep (vrouwen zelf) over de mogelijkheden rondom VGV (na)zorg in Nederland. Alle voorbereidingen voor de video zijn getroffen, maar helaas is de opnamedag vanwege de coronamaatregelen uitgesteld tot 2021. Wij hopen de video in het voorjaar / voor de zomer van 2021 op te leveren.
- Er is geïnventariseerd in hoeverre een aantal beroepsverenigingen aandacht hebben besteed aan de medische leidraad. Zo heeft de NVOG bekendheid gegeven aan de leidraad via de nieuwsbrief, website en

een presentatie met een congres voor gynaecologen. Ook is de implementatie van de medische leidraad opgenomen in de uitvoering van het actieplan Schadelijke Praktijken waardoor Pharos zich hier in 2021 en 2022 vol voor in kan zetten.

- Er is een artikel geschreven over de rol van huisartsen in het bieden van passende zorg aan vrouwen die besneden zijn. Dit artikel is voor publicatie aangenomen door het tijdschrift Medisch Contact en zal in de eerste helft van 2021 worden gepubliceerd. Deze publicatie zal bijdragen aan de bewustwording en kennis onder medische professionals over VGV, de medische leidraad en de zorgbehoeften van vrouwen die besneden zijn.

Meerjarendoel 3: kennisverzameling en -deling rondom VGV

Kennis over VGV is landelijk via het Focal Point toegankelijk voor iedereen die deze behoeft, in Nederland en internationaal.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn conform plan behaald. Hieronder enkele hoogtepunten van de uitvoering in 2020:

- In het kader van het prevalentieonderzoek naar VGV zijn er vier artikelen in verschillende wetenschappelijke tijdschriften verschenen. Deze artikelen zijn gedeeld met de relevante partijen.
- Zero Tolerance Day (ZTD) FGM heeft 6 februari 2020 plaatsgevonden met ondersteuning van Pharos als lid van het Platform 6/2. Pharos verzorgde een workshop waarin de bevindingen van het prevalentieonderzoek (interactief) werden gedeeld. Met de voorbereiding van ZTD 2021 is gestart in het najaar. Pharos is kartrekker voor ZTD 2021 in samenwerking met de gemeente Rotterdam en CJG Rijnmond.
- Pharos heeft het ministerie van VWS en andere beleidsmakers afgelopen jaar meermalig voorzien van actuele informatie over VGV. Zo heeft zij meerdere malen inhoudelijke input geleverd voor de beantwoording van Kamervragen. Adviesvragen over VGV preventie en/of zorg via het Focal Point Meisjesbesnijdenis zijn per mail/telefonisch in behandeling genomen.
- Daarnaast heeft Pharos deelgenomen aan een Ronde Tafel gesprek in de Tweede Kamer op verzoek

van Kamerleden. Pharos heeft betoogd welke verbeterpunten zij ziet ten aanzien van de aanpak van VGV. Dit betreft met name de continuering, borging en monitoring van de ketenaanpak.

- Pharos heeft aan verschillende (inter)nationale onderzoeken bijgedragen. Samen met EndFGM heeft Pharos in kaart gebracht hoe de asielregelgeving in Nederland ten aanzien van VGV verloopt. Een publicatie hierover volgt in 2021. Daarnaast heeft Pharos bijgedragen aan een internationale webinar-serie van END FGM over VGV onderzoek. Tot slot heeft Pharos deelgenomen aan de jaarlijkse vergadering van het End FGM netwerk, ditmaal online.
- Pharos heeft op uitnodiging van VWS actief deelgenomen aan de expertisetafels rondom Schadelijke Praktijken en aan sessies rondom het rapport van de GREVIO commissie die toeziet op de naleving van het Verdrag van Istanbul.

10. Samenwerking RIVM Centrum Gezond Leven (CGL) en thema-instituten

Het samen optrekken van kenniscentra is noodzakelijk als we stappen willen zetten in een complex vraagstuk als het terugdringen van gezondheidsverschillen. De thema-instituten verenigd in het Landelijk Overleg Thema-instituten (LOT) en het RIVM Centrum Gezond Leven hebben de laatste jaren stevig geïnvesteerd in het over afzonderlijke expertisedomeinen heen kijken. In 2020 is in deze samenwerking een volgende stap gezet. Onder voorzitterschap van Pharos zijn, zoals benoemd in ons jaarplan 2020, de positionering en strategie van het LOT herijkt. In dit hoofdstuk zijn de activiteiten van Pharos beschreven die in gezamenlijkheid met thema-instituten en het RIVM zijn ondernomen.

In het LOT zijn kennisinstituten vertegenwoordigd die elk hun eigen specifieke expertise op het gebied van gezonde leefstijl en gezonde leefomgeving hebben. Zij bieden onderbouwde oplossingen voor problemen op het gebied van gezondheid en zijn schakels tussen beleid, wetenschap en de praktijk. De instituten richten zich met hun kennis in eerste instantie tot professionals in de zorg, welzijn, sport of de gemeente. Met deze groepen als vliegwiel weten zij uiteindelijk de inwoners van Nederland te bereiken. Ze informeren over bewezen interventies en zetten aan tot gezonder gedrag. Als dat nodig is, onderscheiden zij specifieke doelgroepen met verhoogde gezondheidsrisico's. En stemmen hun boodschap hierop af. De kennisinstituten fungeren als aanjagers van een gezonder Nederland. Als onafhankelijke instituten signaleren zij waar knelpunten zich voordoen en bieden handelingsperspectief om hierop te acteren. Zij agenderen de knelpunten vervolgens bij politiek en beleidsmakers op landelijk, regionaal en lokaal niveau. Door te kiezen voor een integrale aanpak, samenwerking met vele ketenpartners en waar mogelijk uit te gaan van bewezen effectiviteit, weten zij impact te bereiken.

In de gezamenlijke visie van het LOT hebben de leefstijl en de fysieke en sociale omgeving van de inwoners van Nederland grote invloed op de gezondheid. Op deze thema's is nog veel gezondheidswinst te behalen, door in te zetten op een integrale aanpak en grotere inzet op preventie. Door als kennisinstituten op de eigen domeinen kennis te verzamelen, te delen, effecten te monitoren en hiermee de eigen kennis weer te verrijken, kunnen de instituten hieraan een belangrijke bijdrage leveren. Gebaseerd op deze 'body of knowledge' dragen de instituten een visie uit op wat er in Nederland op het gebied van preventie beter kan.

De herijking heeft geleid tot enkele aanpassingen in de focus en werkwijze van het LOT. Besloten is om de gezamenlijke inzet van de instituten met name te bundelen rond één of enkele concrete, actuele vraagstukken waarop de instituten hun kennis bij elkaar wensen te brengen en te werken aan (vergroting van) impact op gezondheid. Een dergelijke 'pressurecooker' heeft een tijdelijk karakter en levert een concreet en communiceerbaar resultaat op. In 2020 is met succes een eerste pressurecooker ontwikkeld rond het onderwerp Gezonde leefomgeving.

De LOT partners hebben hiernaast in 2020 inhoudelijk bijgedragen aan de snelle ontwikkeling van wetenschappelijk onderbouwde [corona leefstijladviezen op het Loket Gezond Leven](#) van het RIVM.

SEGV in de lokale context

Een team van drie trekkers vanuit RIVM, Kenniscentrum Sport & Bewegen en Pharos heeft ervoor gezorgd dat in 2020 de eerste LOT pressurecooker is ontwikkeld. Samen met de overige leefstijlinstituten is stapsgewijs gewerkt aan een 'praatplaat' waarmee gemeentebesturen uit het sociaal domein hun collega's van het fysiek domein kunnen inspireren om bij de inrichting van de leefomgeving rekening te houden met gezondheid en veiligheid. Het resultaat is een eerste proeve van een Kennistool Gezonde en Veilige Leefomgeving die

relevante kennis van de thema-instituten bundelt. Opzet en gebruik van deze tool is met vier gemeenten (Apeldoorn, Hilversum, Lelystad, Nijmegen) besproken. Dit kennis- en inspiratiedocument kan gebruikt gaan worden aan de voorkant van het beleidsproces, bij het opstellen van gebiedsagenda's en programma's van eisen voor uitvoeringsprogramma's. De praatplaat stimuleert een toets op gezondheid, leefstijl en veiligheid bij het maken van keuzes over de inrichting van de fysieke leefomgeving. In 2021 wordt de praatplaat doorontwikkeld naar een definitieve vorm.

Op verzoek van de leden van de voormalige werkgroep SEGV en gemeenten (die in 2020 ophield te bestaan) heeft Pharos twee intervisiebijeenkomsten over Bereiken en Betrekken voor interventie-ontwikkelaars van de thema-instituten verzorgd. Op geleide van casussen die de deelnemers zelf vooraf aandroegen zijn vragen en dilemma's besproken over het in contact komen met de mensen om wie het gaat. Op deze manier is brede kennis over toegankelijke informatie, inclusief onderzoek, gelijkwaardigheid en beloning overgedragen en hebben de deelnemers elkaar geïnspireerd.

De beoogde doelstellingen zoals genoemd in ons jaarplan zijn behaald. Enkele highlights:

- Pharos heeft voor het meerpartijenoverleg een gezamenlijke visie en methodiek gepresenteerd op het terrein van monitoring en evaluatie. Er zijn ook meerdere best practices voor gemeenten beschreven en gedeeld, bijvoorbeeld voor inclusief opdrachtgeverschap en aandacht voor armoede.
- In het kader van het stimuleren van de totstandkoming van lokale preventieakkoorden heeft Pharos hierover meegedacht in de VNG kerngroep. Met name heeft Pharos ingebracht hoe deze lokale akkoorden ook effectief kunnen zijn voor het bereiken van lage ses groepen. Zo heeft Pharos een startdocument 'Preventieakkoorden voor iedereen' opgesteld.

Gezonde jeugd

Pharos heeft conform de doelstellingen uit het jaarplan bijdragen aan de LOT werkgroep Jeugd. Deze richtte zich in 2020 op de samenwerking met de Gezonde School. Hieronder lichten we enkele resultaten uit:

- In samenwerking met twee Gezonde School Ambassadeurs die expert zijn op het thema welbevinden heeft de deskundigheidsbevordering voor de Gezonde School Coördinatoren plaatsgevonden. Dit vindt elk jaar plaats in opdracht van de Gezonde School en betreft de scholen die een ondersteuningsaanbod op het thema welbevinden gehonoreerd hebben gekregen.
- Binnen de LOT werkgroep Jeugd en met de Gezonde School is in 2020 gewerkt aan een herpositionering van het thema welbevinden binnen de gehele gezonde school aanpak. We ondersteunden de Gezonde School bij het invullen van 'welbevinden als basis' en een 'whole school approach' binnen de gezonde school aanpak. In de nieuwe meerjarenplannen van de Gezonde School (2021-2024) is ruim aandacht voor 'kwetsbare groepen' en voor een nieuwe aanpak waarbij welbevinden meer als de basis gezien wordt dan als een los thema.

Werkzame elementen

In 2020 zijn twee webinars 'Gezonde Leefstijlinterventie voor Iedereen' verzorgd over het betrekken van kwetsbare groepen bij de Gecombineerde Leefstijl Interventie (GLI).

Er is kennis gedeeld over werkzame elementen in de aanpak van gezondheidsverschillen, het bereiken en effectief werken bij lage ses groepen en communicatie met laaggeletterden/laagopgeleiden en migranten.

Tevens zijn de werkzame elementen beschreven van [eenzaamheidsinterventies](#) voor lage ses en migranten groepen. Ouderen met weinig inkomen, een lage opleiding en/of een migratieachtergrond hebben een grotere kans op eenzaamheid. Deze mensen maken tegelijkertijd minder gebruik van eenzaamheidsinterventies. De interventies sluiten vaak niet voldoende aan bij hun mogelijkheden en hun leefwereld. In deze publicatie is beschreven welke werkzame elementen ertoe kunnen bijdragen dat meer ouderen met weinig inkomen, een lage opleiding en/of een migratieachtergrond eenzaamheidsinterventies (beter) kunnen benutten.

11. Kennis- en informatieoverdracht

De kerntaak van Pharos is het verzamelen, verrijken en verspreiden van kennis en informatie. PR, marketing en communicatie leveren hieraan een belangrijke bijdrage.

We hebben de online vindbaarheid via SEO verbeterd en door de productomschrijvingen van producten in de kennisbank aan te passen. Hierdoor werd informatie toegankelijker en het delen van de kennis en informatie naar onze doelgroepen eenvoudiger. Het doel is altijd om zo effectief mogelijk onze doelgroepen te bereiken. We werken daartoe ook samen met de communicatieafdelingen van derde partijen. We toetsen steeds onze communicatieactiviteiten op effectiviteit door het online bereik via nieuwsbrieven, nieuwsberichten, YouTube en sociale media te monitoren. Pharos is in 2020 beter gevonden door de media en andersom. Met als resultaat artikelen en items in relevante landelijke, regionale en lokale media en (kennis)netwerken.

We verstevigden de band met samenwerkingspartners zoals de GGD'en, het Trimbos instituut, Platform 31, COA en universiteiten en hogescholen. We hebben kennis en informatie gedeeld in rapporten, factsheets, handreikingen, interventies, instrumenten, video's en op bijeenkomsten. Een belangrijk uitgangspunt van Pharos is dat we altijd samenwerken met de mensen om wie het gaat. Dit jaar hebben we in onze communicatie nog meer aandacht

besteed aan het vertellen van de ervaringsverhalen van mensen uit onze doelgroepen, gecombineerd met de onderliggende kennis en informatie van Pharos. Dit is onder andere verwerkt in onze publicatie: 'Samenwerken met de mensen om wie het gaat'. Ook hebben we veel gebruik gemaakt van podcast, video en storytelling en e-learnings.

Digitale kennisuitwisseling en kennisoverdracht

Pharos zorgt voor actuele informatie, scholing, kennis en inzichten op:

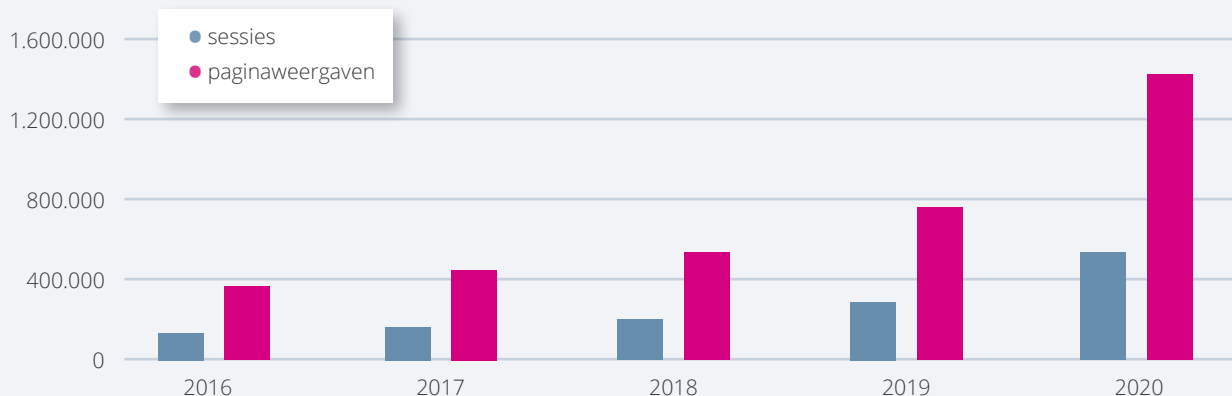
- pharos.nl;
- pharosleerplatform.nl;
- vacature.pharos.nl.

Daarnaast beheert Pharos de onderstaande inhoudelijke themasites:

- huisarts-migrant.nl;
- aandeslag.info;
- gezondheidsvaardigheden.nl;
- lampion.info;
- gezondinnederland.info;
- casussen-uit-achterstandswijken.nl;
- gezondin.nu;

Het aantal bezoekers van de Pharos websites is in 2020 hard gegroeid. Dit heeft onder meer te maken met het digitaal aanbieden van begrijpelijke en toegankelijke

Ontwikkeling en groei [www.Pharos.nl](https://www.pharos.nl)

informatie over de coronamaatregelen. Ook de content-strategie voor onze sociale mediakanalen vertaalde zich in een groter bereik van de communicatie van Pharos en meer volgers. We bouwden daarnaast verder aan een goed kwalitatief bereik per kanaal. Hierbij staat de opbouw van een relatie met onze volgers centraal zodat onze kennisproducten beter worden verspreid.

Periodiek verstuurden we vijf verschillende digitale nieuwsbrieven.

- Pharos corporate nieuwsbrief
- GezondIn
- Huisarts-migrant
- Meisjesbesnijdenis
- Corona

Daarnaast deelden we via pharos.nl activiteiten en kennis die we hebben ontwikkeld samen met RIVM Centrum Gezond Leven (RIVM-CGL) en de [GezondeSchool.nl](https://www.gezondeschool.nl).

Corona

De ingewikkelde informatievoorziening rondom corona heeft ons ertoe aangezet zelf begrijpelijke informatie te maken en te verspreiden. Vanzelfsprekend op de manier zoals we dat altijd doen, in co-creatie met de profijtgroep: mensen met een lage sociaaleconomische status, migranten en vluchtelingen (sleutelpersonen). We hebben hen betrokken bij de ontwikkeling en het testen van deze informatie en voorlichtingsmaterialen. Hierdoor hebben we goed kunnen laten zien wat de belangrijke toegevoegde waarde is van de inzet van deze sleutelpersonen. Onder meer gemeenten en GGD'en, huisartsenpraktijken hebben op grote schaal gebruikgemaakt van deze informatie.

Er was veel behoefte aan de informatie. De coronapagina's zijn 561.497 keer bekeken. De brochures en posters over corona zijn 78.542 keer gedownload.

Door de coronapandemie zijn we gedwongen om vrijwel volledig digitaal te gaan werken: onze kennis deelden we via online debatten, workshops, symposia en congressen. Het aantal deelnemers aan onze eigen evenementen lag door de laagdrempelige toegang van online webinars aanzienlijk hoger dan in eerdere jaren.

PR en communicatie

Een doordachte inzet van pr en communicatie is onmisbaar bij het delen van kennis, bij het informeren, betrekken, inspireren en binden van partijen waar we mee samenwerken. In 2020 hebben we een begin gemaakt met het meer strategisch inzetten van communicatie voor de organisatie en de programma's. Dit betekent dat communicatie meer aan het begin van projecten wordt betrokken, waarbij we meedenken over de keuze voor de juiste middelen en kanalen (van Pharos of derden): websites, social media, digitale platforms, eLearnings en nieuwsbrieven.

We hielpen bij het tot stand brengen van publicaties, artikelen, factsheets, (eenvoudig) voorlichtingsmateriaal, video's, beeldverhalen, handreikingen, kennisdocs, nieuwsberichten en blogs. Als onderdeel van onze online strategie hebben we onze collega's geadviseerd en geholpen om henzelf als expert meer zichtbaar te maken en hun netwerken beter te benutten. Dit heeft geleid tot een beter en vooral relevanter bereik.

In maart hebben we de campagne #evenlangengelukkig gelanceerd. Doel was om bestuurders en beleidsmakers gedurende een actieweek ervan te doordringen dat niet iedereen een gelijke kans heeft op goede gezondheid. Er zijn grote gezondheidsverschillen tussen laag- en hoog opgeleid, arm en rijk, Nederlands of anderstalig. Ongeveer een op de drie Nederlanders leeft hierdoor gemiddeld 6 jaar korter en zo'n 15 jaar in slechtere gezondheid. Door corona konden deze activiteiten alleen online plaatsvinden.

Persvoorlichting en woordvoering

De toenemende tweedeling in de samenleving en de daarmee samenhangende gezondheidsverschillen hebben ruim aandacht gekregen in de Nederlandse pers.

We zochten actief naar mogelijkheden om ons verhaal onder de aandacht te brengen en werkten continu aan het verstevigen van de relatie met (vak-)media zoals onder meer Medisch Contact, Huisarts & Wetenschap en Diabetes Pro en de algemene media. We leverden kennis en informatie ter voorbereiding van artikelen, nieuwsitems en interviews in verschillende (digitale) media. Dit heeft geleid tot meer persvragen en meer zichtbaarheid van

Pharos en Pharos-thema's in de landelijke en vak-media. Vanzelfsprekend had de pers veel aandacht voor corona en de gevolgen daarvan. Dit leidde tot interviews voor radio, TV en krant, onder andere over de noodzaak tot betere communicatie en de onevenredig zware impact die corona heeft op de groepen in een sociaaleconomisch kwetsbare positie. Met als resultaat onder meer items bij RTL Nieuws, BNR, Nieuws & Co (radio1) en Het oog op morgen (NOS).

Daarnaast leveren we verschillende media op aanvraag regelmatig achtergrondinformatie en context voor artikelen en interviews die binnen het thema gezondheidsverschillen vallen. Meer over Pharos in de media is beschreven bij de programma's.

Informatie- en Adviespunt

Pharos krijgt dagelijks vragen van professionals en andere partijen over preventie, zorg en ondersteuning van de gezondheid van mensen met een lage sociaaleconomische status, migranten en vluchtelingen.

In 2020 zijn er veel vragen gesteld over corona, de maatregelen en mogelijke ver- en hertalingen hiervan. Opvallend was de toename van vragen over huiselijk geweld.

Op basis van de vragen wordt een sociale kaart samengesteld.

Pharos, Expertisecentrum gezondheidsverschillen
Arthur van Schendelstraat 600 2e etage
Utrecht

030 234 98 00
www.pharos.nl